

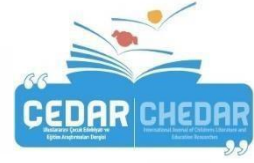
Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

Cilt: 8, Sayı:2, 2025, Sayfa: 36- 64

International Journal of Children's Literature and
Education Researches

Volume: 8, Number:2, 2025, Page: 36- 64

Çaylak ile Filozof Serisinin Üst Düzey Düşünme Becerileri Açısından İncelenmesi

1.Şifanur Çelik*

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi/ Türkiye

3.Ersin Gülay***

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi/ Türkiye

2. Fatma Nur Topcu**

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi/ Türkiye

Geliş Tarihi / Submitted: 10 / 10 / 2025 Kabul Tarihi / Accepted: 5 / 11 / 2025

Özet: Günümüz eğitim anlayışı, öğrencilerin yalnızca bilgi edinmelerini değil; bilgiyi işleme, analiz etme, yeniden yapılandırma ve farklı bağlamlara aktarma becerilerini geliştirmelerini de hedeflemektedir. Bu bağlamda Bloom'un bilişsel alan sınıflamasında analiz, sentez ve değerlendirme düzeyleriyle ilişkilendirilen karar verme, problem çözme ve eleştirel düşünme becerileri, çağdaş eğitim programlarında merkezi bir yere sahiptir. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde de bu beceriler, bireylerin farklı açılardan düşünmelerini, alternatif çözümler üretmelerini ve bilinçli kararlar almalarını sağlayan çok boyutlu zihinsel işlemler olarak tanımlanmıştır. Bu çalışma, Özkan Öze'nin altı kitaptan oluşan Çaylak ile Filozof serisini üst düzey düşünme becerileri (ÜDDDB) açısından incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Veri kaynağını serinin altı kitabı oluşturmaktadır: Ben Bir Neyim?, İnsan Diye Bir Kelime, Ruhun İrki Yok, Güzellik İyiliktir, Şüphelerin Alaca Karanlığında ve Özgürlük Kaderimizdir. Kitaplarda yer alan diyaloglar, problem durumları ve felsefi sorgulamalar doküman analiziyle değerlendirilmiştir. Çözümleme sürecinde karar verme, problem çözme ve eleştirel düşünme olmak üzere üç temel kategori belirlenmiş; her kategoriye ilişkin temsili örnekler ortaya konulmuştur. Elde edilen bulgular, seride üst düzey düşünme becerilerine yönelik çok sayıda örneğin bulunduğunu göstermektedir. Karar verme becerisi bağlamında kimlik, özgürlük ve değerler üzerine yapılan tartışmalar öne çıkarken problem çözme becerisi bağlamında varoluşsal sorgulamalar, şüpheler ve toplumsal meseleler önemli örnekler sunmaktadır. Eleştirel düşünme açısından ise güzellik, adalet, ırkçılık ve özgürlük gibi kavramların sorgulandığı bölümler öğrencilerin düşünme süreçlerini derinleştirebilecek niteliktedir. Sonuç olarak, Çaylak ile Filozof serisi, üst düzey düşünme becerilerinin geliştirilmesi için işlevsel bir edebî materyal olarak değerlendirilebilir. Kitapların içerdiği felsefi diyaloglar ve çok yönlü problem durumları, öğrencilerin eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini desteklemekte olduğu ve onların akademik ve günlük yaşamda karşılaştıkları sorunlara farklı bakış açısıyla yaklaşmalarına imkân tanıdığı düşünülmektedir. Bu yönüyle eserlerin Türkçe eğitimi bağlamında, alternatif bir öğrenme ve düşünme kaynağı olarak kullanılabilmesi ortaya konulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Üst Düzey Düşünme Becerileri, Karar Verme, Problem Çözme, Eleştirel Düşünme, Çaylak ile Filozof

Abstract: This study aims to examine Özkan Öze's six-volume series Çaylak ile Filozof (The Rookie and the Philosopher) in terms of higher-order thinking skills (HOTS). Contemporary educational approaches emphasize not only the acquisition of knowledge but also the ability to process, analyze, reconstruct, and transfer knowledge to different contexts. In this regard, decision-making, problem-solving, and critical thinking skills—associated with the analysis, synthesis, and evaluation levels of Bloom's taxonomy—occupy a central place in modern curricula. Within the Türkiye Yüzyılı Maarif Model, these skills are defined as multidimensional mental processes that enable individuals to think from different perspectives, generate alternative solutions, and make informed decisions.

* Sorumlu Yazar, Yüksek Lisans Öğrencisi, 0009-0003-5428-1485, sifanur_celik19@erdogan.edu.tr

** Yüksek Lisans Öğrencisi, 0009-0006-6417-276X, fatmanur_topcu25@erdogan.edu.tr

*** Dr. Öğretim Üyesi, 0000-0001-6476-1624, ersin.gulay@erdogan.edu.tr

The study employed a qualitative research design, specifically document analysis. The data source consisted of the six books in the series: *Ben Bir Neyim?* (What Am I?), *İnsan Diye Bir Kelime* (The Word Called Human), *Ruhun Irkı Yok* (The Soul Has No Race), *Güzellik İyiliktir* (Beauty Is Goodness), *Şüphelerin Alaca Karanlığında* (In the Twilight of Doubts), and *Özgürlük Kaderimizdir* (Freedom Is Our Destiny). Dialogues, problem situations, and philosophical inquiries within the texts were analyzed through content analysis. In the analysis process, three categories—decision-making, problem-solving, and critical thinking—were identified, and representative examples were presented for each.

The findings indicate that the series contains numerous examples of higher-order thinking skills. In terms of decision-making, discussions on identity, freedom, and values were prominent; in problem-solving, existential inquiries, doubts, and social issues provided significant examples; and in critical thinking, the questioning of concepts such as beauty, justice, racism, and freedom stood out as opportunities for deepening students' cognitive processes.

In conclusion, the *Çaylak ile Filozof* series can be considered a functional literary material for developing higher-order thinking skills. The philosophical dialogues and multidimensional problem situations in the books support students' critical and creative thinking skills, enabling them to approach academic and everyday problems from different perspectives. In this respect, the series can serve as an alternative resource for learning and thinking in the context of Turkish language education.

Keywords: Higher-Order Thinking Skills, Decision-Making, Problem-Solving, Critical Thinking, *Çaylak ile Filozof*.

Giriş

Günümüz eğitim anlayışı, öğrencilerin yalnızca bilgi edinmelerini değil; bilgiyi işleme, analiz etme, yeniden yapılandırma ve farklı bağlamlara aktarma becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede üst düzey düşünme becerileri (ÜDDB), çağdaş eğitim sistemlerinde öne çıkan temel hedeflerden biri olarak kabul edilmektedir. Bloom'un bilişsel alan basamaklarında analiz, sentez ve değerlendirme düzeyleriyle ilişkilendirilen bu beceriler; problem çözme, karar verme ve eleştirel düşünme gibi karmaşık zihinsel süreçleri kapsamaktadır (Sarıkaya, 2019).

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde (MEB, 2024) kavramsal becerilerin en üst katmanını oluşturan ÜDDB, en az iki bütünleşik beceriyi aynı anda kullanmayı gerektiren çok boyutlu zihinsel işlemler olarak tanımlanmakta; karar verme, problem çözme ve eleştirel düşünme üç ana başlıkta ele alınmaktadır. Bu bağlamda, öğrencilerin yalnızca bilgiyi tüketmeleri değil, bilgiyi yeniden üretmeleri, sorgulamaları ve yeni çözümler geliştirmeleri beklenmektedir.

Bu beceriler arasında yer alan ve çalışmanın ana kavramlarından biri olan "problem çözme", en genel tanımıyla, "mevcut durumdan arzulan hedefe ulaşma sürecinde karşılaşılan engellerin üstesinden gelmeye yönelik bilişsel ve davranışsal çabalar" olarak tanımlanmaktadır (Sternberg, 2009). Yerli alan yazında Kalaycı (2001), bu süreci, karşılaşılan sorunu çözmek için önceki yaşantılardan edinilen bilgi ve becerileri kullanarak yeni çözüm yolları bulma olarak tanımlamaktadır. Nitekim, alan yazındaki temel çalışmalardan birinde Oğuzkan (1985), çocuklarda problem çözme yeteneğini çevrelerini anlama, zorluklara mantıklı çözümler üretme ve bağımsız kararlar alabilme yetisi olarak ele almıştır. Bireyin kendi problem çözme becerisine yönelik algısını ele alan ve Türkiye'de alan yazını şekillendiren bir diğer temel çalışmada ise Şahin, Şahin ve Heppner (1993), bu beceriyi zorlukların üstesinden gelmede bireyin kendine olan güveni ve sistematik çabası olarak değerlendirmiştir.

Çalışmanın diğer ana kavramı olan "yaratıcı problem çözme" ise, bu sürecin bir adım ötesine geçer. Yaratıcı problem çözme, geleneksel veya alışlagelmiş çözümlerin yetersiz kaldığı durumlarda devreye girer (Treffinger, Isaksen & Dorval, 2006). Bu yaklaşım, Guilford'un (1967) tanımladığı "ıraksak düşünme" (çok yönlü, alternatif fikirler üretme) ve "yakınsak düşünme" (fikirlere analiz etme, değerlendirme ve en uygun olanı seçme) süreçleri arasında dinamik bir denge kurmayı gerektirir (Osborn, 1963; Parnes, 1992). "Erken çocukluk" bağlamında, yerli alan yazındaki önemli çalışmalarda (Kandır, 2003; Aral, Kandır & Can Yaşar, 2011), yaratıcı problem çözme, çocuğun oyun temelli senaryolar ve açık uçlu materyaller aracılığıyla varsayımlar kurması, birden fazla çözüm denemesi ve en özgün sonuca ulaşması olarak teşvik edilmektedir. Bu yaklaşım, çocuğun yalnızca bir problemi çözmesini değil, aynı zamanda problemi farklı açılardan yeniden tanımlamasını da bekler.

Alan yazında yapılan araştırmalar da bu gerekliliği destekler niteliktedir. Olukcu ve Yıldız (2022), Türkçe ders kitaplarının içeriklerinde üst düzey düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik öğelerin sınırlı düzeyde yer aldığını ve bu becerilerin bütüncül bir yaklaşımla ele alınmadığını ortaya koymuştur. Bu durum, ders kitaplarının öğrencilerin eleştirel ve yaratıcı düşünme süreçlerini destekleme işlevinin geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Benzer biçimde, Çaylıoğlu İşnel ve Benzer (2024), okuma stratejilerinin yalnızca metnin anlaşılmasına katkı sunmadığını; aynı zamanda üst düzey bilişsel süreçleri

harekete geçirerek öğrencilerin eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerini güçlendirdiğini ortaya koymuştur.

Ayrıca edebî eserler üzerinden yapılan incelemeler, öğrencilerin düşünme becerilerinin geliştirilmesinde önemli bir işlev gördüğünü göstermektedir. Çünkü edebî metinler çok katmanlı anlam yapılarıyla öğrencileri sorgulamaya, yorum yapmaya ve alternatif bakış açıları geliştirmeye yönlendirir.

Dolayısıyla, Türkçe eğitiminin temel hedefleri arasında yer alan üst düzey düşünme becerilerinin ve bu becerilerin temel taşlarından olan problem çözme ile yaratıcı problem çözme yeteneklerinin, gerek ders kitaplarında gerekse edebî metinlerde görünür ve işlevsel kılınması, öğrencilerin hem akademik hem de günlük yaşamda karşılaştıkları sorunlara yaratıcı ve eleştirel çözümler üretebilmeleri açısından kritik bir önem taşımaktadır (Sarıkaya, 2019; Olukcu ve Yıldız, 2022; Çaylıoğlu İşnel ve Benzer, 2024; MEB, 2024).

Üst Düzey Düşünme Becerileri- Kavramsal Beceriler 3. Boyut (KB3)

Üst düzey düşünme becerileri, bilgiyi sadece hatırlamak, listelemek veya anlamak gibi temel bilişsel işlemlerin ötesine taşıyan; analiz, sentez, değerlendirme ve yaratma gibi karmaşık zihinsel süreçleri ifade eder.

Bu beceriler, bireyin bilgiyi pasif bir şekilde kabul etmesi yerine onu aktif olarak işlemesini, eleştirel bir süzgeçten geçirmesini, karmaşık problemleri çözmesini ve mantıklı kararlar almasını sağlar.

I. Karar Verme

Karar verme, birden fazla alternatif arasından belirli bir amaca yönelik en uygun seçeneği belirleme süreci olarak tanımlanır (Kuzgun, 2014). Bu süreç, yalnızca bir sonuca ulaşmayı değil; seçenekleri analiz etmeyi, olası sonuçları öngörmeyi, riskleri değerlendirmeyi ve seçimin sorumluluğunu üstlenmeyi de içeren çok boyutlu bir bilişsel yapıdır.

Karar verme becerisi, bireyin bilişsel gelişimiyle birlikte sosyal ve duyuşsal olgunlaşmasını da gerektirir. Literatürde bu becerinin, yaş ve gelişim düzeyine göre farklı alt boyutlar içerdiği ve bireyin çevresel koşullarla etkileşim içinde şekillendiği vurgulanmaktadır. Aydemir-Özalp ve Durmuşoğlu'nun (2025) Reggio Emilia yaklaşımına dayalı araştırması, çocuklara kendi öğrenme süreçlerinde inisiyatif tanınmasının bağımsız karar verme becerisini güçlendirdiğini ortaya koymuştur. Bu bulgu, karar verme becerisinin erken yaşlardan itibaren desteklenmesinin, üst düzey bilişsel süreçlerin temellerini güçlendirdiğini göstermektedir.

II. Problem Çözme

Problem çözme, bilişsel psikolojide mevcut durumdan hedeflenen duruma ulaşma sürecinde karşılaşılan engelleri aşmaya yönelik zihinsel bir etkinlik olarak tanımlanmaktadır (Senemoğlu, 2018). Bu süreç; problemi tanımlama, olası çözüm yollarını geliştirme, strateji oluşturma, uygulama ve sonucu değerlendirme gibi aşamalardan oluşur.

Polya'nın (1945) klasik modelinde problem çözme dört temel basamakla açıklanır: problemin anlaşılması, çözüm planının hazırlanması, planın uygulanması ve sonuçların değerlendirilmesi. Bu yapı, yalnızca bilişsel işlem adımlarını değil, aynı zamanda bireyin esneklik, sabır, analitik düşünme ve öz-düzenleme becerilerini de içermektedir. Dolayısıyla problem çözme, bireyin düşünme süreçlerini aktif biçimde kullanarak bilgi ve deneyimlerini yeni durumlara transfer etmesini sağlayan üst düzey bir zihinsel etkinliktir.

III. Eleştirel Düşünme

Eleştirel düşünme, bireyin neye inanacağına ya da ne yapacağına karar vermeye yönelik yansıtıcı ve makul bir düşünme biçimi olarak tanımlanır (Ennis, 1985). Bu beceri, bilgiyi olduğu gibi kabul etmek yerine, onu analiz etme, sorgulama ve kanıta dayalı değerlendirme yapma eğilimini içerir.

Facione'nin (1990) öncülüğünde hazırlanan Delphi Raporu eleştirel düşünmeyi yorumlama, analiz, değerlendirme, çıkarım yapma, açıklama ve öz-düzenleme boyutlarıyla tanımlar. Bu yönüyle eleştirel düşünme, bireyin hem bilişsel hem de metabilşsel becerilerini kullanarak bilgiye sistematik ve sorumlu biçimde yaklaşmasını sağlar. Eğitim bağlamında eleştirel düşünmenin geliştirilmesi, öğrencilerin karar verme ve problem çözme becerileriyle bütünlüklük biçimde ilerlemesini destekleyen temel bir hedef olarak görülmektedir.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde üst düzey düşünme becerileri, en az iki bütünleşik becerinin birlikte kullanılmasını gerektiren ve çok boyutlu zihinsel süreçleri içeren eylemler olarak tanımlanmaktadır. Kavramsal becerilerde vurgulandığı üzere temel ve bütünleşik beceriler arasında bir aşamalılık ilişkisi bulunmamaktadır. Bu beceriler, üst düzey düşünme becerilerinin hayata geçirilmesindeki alt yapıyı oluşturmaktadır. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde (I) karar verme, (II) problem çözme ve (III) eleştirel düşünme olmak üzere üç üst düzey düşünme becerisi tanımlanmıştır.

KB3.1. Karar Verme Becerisi: Bir ihtiyaç hâlinde karar durumuna ilişkin amacı belirleme, bilgi arama/toplama, olası alternatif önermeler/seçenekler oluşturma, oluşturduğu önermeler/ seçenekler üzerinde mantıksal denetleme yapma, ulaşılan yapıya dayalı seçim yapma ve kararın sonuçları üzerinde yansıtma yapma becerisini ifade eder.

KB3.1.SB1. Karar durumuna ilişkin amacı belirlemek.

KB3.1.SB2. Karara ilişkin bilgi aramak/toplamak.

KB3.1.SB3. Karara ilişkin olası alternatif önermeler/seçenekler oluşturma.

KB3.1.SB4. Alternatif önermeler/seçenekler üzerinde mantıksal denetleme yapmak.

KB3.1.SB5. Ulaştığı yapıya dayalı seçim yapmak.

KB3.1.SB6. Kararının sonuçları üzerinde yansıtma yapmak (MEB, 2024, s.20).

KB3.2. Problem Çözme Becerisi: Karşılaşılan sorunla baş edebilmek için duruma ilişkin yapılandırma, özetleme, gözleme dayalı/mevcut bilgiye/veriye dayalı tahmin etme, akıl yürütme, yansıtma/ değerlendirmede bulunmayı kapsayan zihinsel işlemleri yürütebilmeyi ifade eder.

KB3.2.SB1. Problemi yapılandırmak.

KB3.2.SB2. Problemi özetlemek.

KB3.2.SB3. Problemin çözümüne yönelik gözleme dayalı/mevcut bilgiye/veriye dayalı tahminde bulunmak.

KB3.2.SB4. Problemin çözümüne yönelik önermeler üzerinden akıl yürütmek.

KB3.2.SB5. Problemin çözümüne ilişkin yansıtma/değerlendirmede bulunmak (MEB, 2024, s.20).

KB3.3. Eleştirel Düşünme Becerisi: Karşılaşılan bilgilere ilişkin sorgulama, akıl yürütme ve yansıtma becerisini ifade eder.

KB3.3.SB1. Olay/konu/problem veya durumu sorgulamak.

KB3.3.SB2. Sorgulanan olay/konu/problem veya durum ile ilgili akıl yürütmek.

KB3.3.SB3. Akıl yürütmeye ulaştığı çıkarımları yansıtmak (MEB, 2024, s.20).

Araştırmanın Önemi ve Amacı

Eğitim programlarının temel hedeflerinden biri, öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini geliştirmektir. Bu beceriler, bireylerin karşılaştıkları sorunları farklı açılardan değerlendirmelerine, alternatif çözümler üretmelerine ve bilinçli kararlar almalarına imkân tanır. Sorgulama, analiz, yorumlama ve değerlendirme süreçlerini içeren bu beceriler, bireylerin yalnızca akademik başarılarını değil, aynı zamanda yaşam becerilerini de destekler. Nitekim Tutkun'a (2010) göre, 21. yüzyılın eğitim anlayışı, bireylerin bilgiye ulaşma, bilgiyi yapılandırma ve bu bilgiyi yeni durumlara transfer etme becerilerini geliştirmeyi merkeze alan felsefi bir temele dayanmaktadır.

Türkçe dersi, öğrencilerin dilsel yetkinliklerinin yanında düşünme süreçlerini de geliştiren bir alan olarak görülmektedir. Okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerinin yanı sıra problem çözme, karar verme ve eleştirel düşünme gibi bilişsel süreçlerin de bu ders aracılığıyla desteklenmesi beklenmektedir. Bu açıdan, kullanılan ders materyallerinin ve edebî eserlerin içeriği büyük önem taşımaktadır. Nitelikli edebî metinler aracılığıyla öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi mümkündür (Erol ve Kara, 2020)

Bu çalışmada *Çaylak ile Filozof* serisinin üst düzey düşünme becerilerini geliştirmeye elverişli bir edebî eser olup olmadığı araştırılmıştır. Seride yer alan metinlerin, öğrencilerin farklı bakış açılarını tartışmalarına, karar verme süreçlerini deneyimlemelerine, problem durumlarına çözüm aramalarına ve eleştirel düşünme becerilerini uygulamalarına imkân tanıyabilecek nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Bu araştırmanın amacı, *Çaylak ile Filozof* serisini üst düzey düşünme becerileri bağlamında inceleyerek, Türkçe eğitimi alanında problem çözme, karar verme ve eleştirel düşünme gibi üst düzey

bilişsel süreçleri desteklemede kullanılabilecek nitelikli edebî kaynaklara kuramsal ve uygulamalı düzeyde katkı sağlamaktır.

Araştırmanın Problemi

Üst düzey düşünme becerileri; karar verme, problem çözme ve eleştirel düşünme süreçlerini kapsayan, bireylerin bilgiyi yalnızca edinmekle kalmayıp yeniden yapılandırmalarını, sorgulamalarını ve farklı bağlamlarda kullanabilmelerini sağlayan bilişsel yetilerdir (MEB, 2024 s.20). Eğitim programlarının en önemli amaçlarından biri, bu becerilerin öğrencilere kazandırılmasıdır.

Çaylak ile Filozof serisi; içerdiği felsefî diyaloglar, sorgulamalar ve çok yönlü problem durumlarıyla, öğrencilerin bilişsel gelişimini destekleme açısından incelenmeye değer bir içerik sunmaktadır. Bu çalışmada, eserin; karar verme, problem çözme ve eleştirel düşünme alt boyutlarını hangi biçimlerde yansıttığı analiz edilerek üst düzey düşünme becerilerini destekleme potansiyeli değerlendirilecektir.

Bu bağlamda çalışmada iki alt problem belirlenmiştir:

1. *Çaylak ile Filozof* serisi üst düzey düşünme becerilerini geliştirecek nitelikte midir?
 - 1.1. Karar verme becerisi.
 - 1.2. Problem çözme becerisi.
 - 1.3. Eleştirel düşünme becerisi.
2. Üst düzey düşünme becerilerinin işlenişinin kitaplara dağılımı nasıldır?

Yöntem

Araştırmanın Türü

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi tercih edilmiştir. Doküman analizi, incelenmek istenen olgu ya da durumla ilgili bilgi içeren yazılı kaynakların sistematik biçimde değerlendirilmesini kapsar. Araştırmacı, bu yöntemde gerekli verilere doğrudan gözlem ya da görüşme yapmaksızın mevcut belgeler aracılığıyla ulaşabilmektedir. Doküman analiz süreci; ilgili belgelere erişim, belgelerin özgünlüğünü ve güvenilirliğini kontrol etme, içeriklerini anlama, verileri çözümlenme ve elde edilen verileri araştırma bağlamında kullanma gibi aşamalardan oluşmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 217-231).

Çalışmada veri kaynağı olarak *Çaylak ile Filozof* serisi seçilmiştir. Bu serinin tercih edilmesinin nedeni, felsefî diyaloglar ve sorgulamalara dayalı yapısıyla öğrencilerin düşünme süreçlerini derinleştirmeye yönelik bir içerik sunmasıdır. Seride yer alan metinler, doküman analizi yoluyla üst düzey düşünme becerileri bağlamında değerlendirilmiş; özellikle karar verme, problem çözme ve eleştirel düşünme boyutlarının nasıl işlendiği ortaya konulmuştur. Bu yönüyle çalışmanın belirli bir edebî eserin içerik çözümlenmesine dayalı durum tespiti niteliği taşımakta olduğu ve öğrencilerin bilişsel gelişiminde kullanılabilecek alternatif materyallerin belirlenmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Veri Kaynakları

Bu çalışmada inceleme konusu edilen doküman Özkan Öze tarafından yazılan *Çaylak ile Filozof* serisinin ilk altı kitabıdır.

İncelemeye konu olan *Çaylak ile Filozof* serisinin;

Birincisi; “Ben Bir Neyim?” 128 sayfa,

İkincisi; “İnsan Diye Bir Kelime”, 126 sayfa,

Üçüncüsü; “Ruhun Irkı Yok” 136 sayfa,

Dördüncüsü “Güzellik İyiliktir” 128 sayfa,

Beşincisi “Şüphelerin Alaca Karanlığında” 128 sayfa,

Altıncısı “Özgürlük Kaderimizdir” 128 sayfadan oluşmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde yer alan "Üst Düzey Düşünme Becerileri Tablosu" kullanılmıştır (MEB, 2024, s.20). Söz konusu tablo karar verme, problem çözme ve eleştirel düşünme becerilerini alt boyutlarıyla birlikte tanımlamakta; her bir becerinin göstergelerini sistematik biçimde sınıflandırmaktadır. Araştırmada, *Çaylak ile Filozof* serisinde yer alan metinler bu tablo çerçevesinde incelenmiş; metinlerdeki durum, olay ve karakter ifadeleri, tabloda belirtilen üst düzey düşünme göstergeleriyle eşleştirilmiştir. Böylece nitel verilerin analizinde temel ölçüt olarak Maarif Modeli Üst Düzey Düşünme Becerileri tablosu esas alınmıştır.

Veri Toplama Süreci ve Verilerin Analizi

Araştırma sürecinde öncelikle *Çaylak ile Filozof* serisinin tüm kitapları temin edilmiş ve sistematik bir şekilde incelenmiştir. İnceleme sırasında karar verme, problem çözme ve eleştirel düşünme olmak üzere üç temel üst düzey düşünme becerisi kategorisi belirlenmiştir. Metinlerde bu becerilere yönelik ifadeler, diyaloglar ve olay örnekleri taranmış, ilgili bölümler araştırma amaçları doğrultusunda sınıflandırılmıştır.

Elde edilen veriler, araştırmanın bütüncüllüğünü koruyacak şekilde düzenlenmiş ve doküman analizi yöntemine göre çözümlenmiştir. Bu bağlamda serideki metinler üst düzey düşünme becerileri açısından kodlanmış, ardından kodlar belirlenen alt kategoriler (karar verme, problem çözme, eleştirel düşünme) çerçevesinde temalaştırılmıştır.

Son aşamada elde edilen bulgular, eserin üst düzey düşünme becerileri açısından sunduğu imkânları ortaya koyacak biçimde yorumlanmış; öğrencilerin bilişsel gelişiminde nasıl bir katkı sağlayabileceği üzerine çıkarımlar yapılmıştır. Ayrıca ulaşılan veriler üç alan uzmanı tarafından bağımsız bir şekilde incelenmiş, elde edilen veriler karşılaştırılarak tutarlılık düzeyi sınanmış ve elde edilen sonuçların güvenilirliği bu şekilde desteklenmiştir.

Bulgular

Araştırmada elde edilen veriler, *Çaylak ile Filozof* serisinin üst düzey düşünme becerileri açısından incelenmesi sonucunda üç ana kategori altında toplanmıştır: karar verme, problem çözme ve eleştirel düşünme. Doküman analizi sürecinde serideki metinlerde bu becerilere yönelik çok sayıda örneğe rastlanmıştır; özellikle karakterlerin diyalogları, olayların çözüm süreçleri ve felsefi sorgulamalar öğrencilerin bilişsel gelişimlerini destekleyebilecek nitelikte değerlendirilmiştir. Bulgular, eserin üst düzey düşünme becerilerinin öğretiminde kullanılabilir önemli bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir.

1. Çaylak ile Filozof Serisi Üst Düzey Düşünme Becerilerini Geliştirecek Nitelikte midir?

Türkçe dersinin amacı, dört temel dil becerisi olan okuma, dinleme, konuşma ve yazma ile bağlantılı olarak programda yer alan temel becerileri (Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim kurma, problem çözme, karar verme, bilgi teknolojilerini kullanma, araştırma, girişimcilik) de geliştirmektir (Kurdayıoğlu ve Çetin, 2015). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde (I) karar verme, (II) problem çözme ve (III) eleştirel düşünme olmak üzere üç üst düzey düşünme becerisi tanımlanmıştır (TYMM, 2024, s.20). Kitap serisinin bu becerileri yansıtması ve okuyucu üzerinde düşünme becerisini geliştirme potansiyelinde olması, metin niteliği açısından önemli görülmektedir.

Karar verme, problem çözme ve eleştirel düşünme becerilerini yansıtan bölümler, aynı kitabın farklı bölümlerinden seçilmiştir. Bir becerinin kitapta yer alıp almadığını göstermek için kitabın içinde geçen bağlamlardan bir tanesiyle örneklendirme yapılmıştır.

1. Karar verme becerisi

Tablo 1.1. Karar Durumuna İlişkin Amacı Belirlemek

Kitap	Sayfa Numarası
Çaylak ile Filozof 1 (Ben Kimim?)	60
Çaylak ile Filozof 2 (İnsan Diye Bir Kelime)	9
Çaylak ile Filozof 3 (Ruhun Irkı Yok)	66

Çaylak ile Filozof 4 (Güzellik İyiliktir)	26
Çaylak ile Filozof 5 (Şüphelerin Alaca Karanlığında)	41
Çaylak ile Filozof 6 (Özgürlük Kaderimizdir)	16, 17

Çaylak ile Filozof kitap serisinin 1. kitabının 60. sayfasında Çaylak ile Filozof eski fotoğraflarda gözükenin biz olup olmadığını konu almaktadır.

“-O ben değilmişim gibi geliyor. Herkes “Bak bu sensin! Ay ne kadar şirinsin!” dese bile... Ama sen olduğunu biliyorsun.

-Belki bir zamanlar öyleydi ama aynaya baktığımda gördüğüm ben, fotoğraftaki ben değil artık.” (Öze, 2023).

Serinin 2. kitabının 9. sayfasında Çaylak’ın Filozof’un kitaplığını düzenlerken büyük bir lügatle karşılaşmasının ardından Çaylak; “Kimin bu kadar çok kelimeye ihtiyacı olur ki? Sadece gevzelerin” (Öze, 2023) sözlerini söyler. Filozof da “Eğer yeterince kelimen olsaydı böyle bir soruyu hiç sormazdın” cevabını verir (Öze, 2023, s. 9). Filozof kelime dağarcığının geniş olması gerekliliğini Çaylak’a anlatır fakat Çaylak, böyle düşünmemektedir.

Kitap serisinin 3. kitabında Filozof, Çaylak’a: “İnsan bir milleti neden sevmez Çaylak? Ya da bir ırkı? Neden gıcık olur?” (Öze, 2023, s. 66) sorularını yöneltir. Kitabın genelinde konu alınan ırkçılığın nedenleri ve bunun getirdiği sonuçlar hakkında konuşulmaktadır.

Kitap serisinin 4. kitabının 26. sayfasında Filozof, “Bir şeyin güzel olması onu tek başına iyi yapmaz diyorum! Bir şey iyi ise güzeldir diyorum! İYİ OLMAK GÜZELDİR diyorum!” (Öze, 2023) der. Çaylak’ın düşüncesi bundan farklıdır. Sayfa 30’da düşüncelerini şöyle dile getirir: “İnsanlar güzel olanı severler Filozof! Bu suyun akışı kadar gerçektir. Ve buna karşı koyamazsın!” (Öze, 2023). Çaylak ile Filozof bu konuda ayrı düşünmektedir. Filozof, alegorilerle söylemleriyle Çaylak’ı etkilese bile Çaylak, bu konu hakkında henüz karar verememiştir.

Kitap serisinin 5. kitabında Çaylak, aklının almadığı birçok şey olduğunu söylemektedir. “Aklımın bir türlü almadığı ama gerçekten almadığı yığınla şey var Filozof! Yığınla şey!” (Öze, 2023, s. 41).

Serinin 6. kitabında Çaylak ile Filozof’un özgürlük kavramına yükledikleri anlamların farklılık gösterdiği göze çarpmaktadır. Çaylak, özgürlüğün hiçbir şey yapmanın gerekmemesi olarak anlatırken, Filozof, özgürlüğün bir sorumluluk olduğunu dile getirmektedir. Bu konuda bilgi alışverişinde bulunmaya ve konu üzerine sohbet etmeye başlamışlardır.

"Eğer her ölünün bir mezarı olsaydı ve mezar taşlarına, insanların isimleriyle birlikte ne uğruna can verdikleri de yazılsaydı, orada en çok göreceğin kelimelerden biri ÖZGÜRLÜK olurdu!

–İnsanların özgürlükleri için gerekirse öldüklerini ben de biliyorum Filozof.

–Sence bunu sorumsuzca bir hayat yaşayabilmek için yapıyor olabilirler mi?

–Bak. Kızma ama bu konuyu neden bu kadar büyüttün anlamıyorum?

–Büyüttüm çünkü özgürlük kavramının senin dünyadaki karşılığı beni hem ürkütüyor hem de hayal kırıklığına uğrattıyor.

–Tek istediğim tatilin tadını doya doya çıkarabileceğim bir özgürlük Filozof! Beni özgür bırak! Sal beni!

–Özgürlük sorumluluktur Çaylak!

–Sorumluluk ve özgürlük kelimelerini yan yana hayal bile edemiyorum! Bu nasıl olabilir? Bir şeylerden sorumlu olmamak için özgür olmak istersin. Ve sorumluluklarından kurtulursan özgür olursun. Bu kadar basit! Sen, benim de senin gibi düşünmemi istiyorsun ama ben senin gibi düşünmek istemiyorum!

–Benim gibi düşünmeni istiyor falan değilim. Ben sadece düşünmeni istiyorum Çaylak. Çünkü senin bir şey düşündüğün yok.

–Haklısın. Tamam. Ben düşünmüyorum ve düşünmek de istemiyorum. Düşünmeme özgürlüğümü kullanmak istiyorum. Düşünme özgürlüğü diye bir şey varsa, düşünmeme özgürlüğü diye bir şey de olmalı!

–Olmaz olur mu? Ama sadece beyinsizler için! Şimdi odana çık ve özgürlüğünün tadını orada doya doya çıkar Çaylak! Acıkınca da bir kurt gibi mutfağa inersin. Dua et, ben de yemek yapmama özgürlüğümün tadını çıkarıyor olmayayım.

– IF IT FEELS GOOD, DO IT! Sana kendini iyi hissettirecekse yap gitsin Filozof!” (Öze, 2023, s. 16-17).

Tablo 1.2. Karara İlişkin Bilgi Aramak / Toplamak

Kitap	Sayfa Numarası
Çaylak ile Filozof 1 (Ben Kimim?)	61
Çaylak ile Filozof 2 (İnsan Diye Bir Kelime)	13,14
Çaylak ile Filozof 3 (Ruhun İrki Yok)	67
Çaylak ile Filozof 4 (Güzellik İyiliktir)	38-48
Çaylak ile Filozof 5 (Şüphelerin Alaca Karanlığında)	41, 43
Çaylak ile Filozof 6 (Özgürlük Kaderimizdir)	16

Kitap serisinin 1. kitabının 61. sayfasında “Yüzümüzün! Sadece bize ait olmasının ne özelliği kaldı. Zaman içinde değişiyor. Şekilden şekle giriyor.” (Öze, 2023, s. 61) şeklinde yorum yapar.

“Aynaya baktığımda da fotoğrafa baktığımda da gördüğüm şeyin ben olduğunu söylüyorum. Peki, gerçekte hangisi benim?” (Öze, 2023, s. 61) sorusunu Filozof’a sormaktadır. Çaylak, bu konuyu sorgulayarak bilgi almak istemektedir.

Kitap serisinin 2. kitabının 13 ve 14. sayfalarında Filozof ve Çaylak kelime öğrenmenin neden önemli olduğu üzerinde örneklendirme yaparak konuşmuşlardır:

“Ne kadar kelimemiz varsa inşa ettiğimiz şey, o kadar görkemli olur” (Öze, 2023).

“Karamazov Kardeşler gibi bir roman yazamazsın” (Öze, 2023, s. 13).

“Sadece yazmak için değil. Konuşmak, anlatmak, anlaşılacak ve konuşulanları anlamak için de kelimelere ihtiyacın var” (Öze, 2023, s. 14).

Kitap serisinin 3. kitabında Çaylak, insanların geçmişte yaşananlar yüzünden bir ırkı sevmemesinden bahsetmektedir. Filozof, bu durumun adaletsiz toptancılık olduğunu dile getirmiştir. Bunun üzerine Çaylak, Filozof’a “Adaletsizlik bunun neresinde? Adaletsizlik onların yaptıkları şeylerde!” (Öze, 2023, s. 67) sözlerini ekler. Çaylak, adaletsiz toptancılık, bunun ırkçılıkla ilişkisini öğrenmek istemektedir.

Serinin 4. kitabında Filozof, Çaylak’a 38-48 sayfaları arasında Leyla ile Mecnun hikayesinden bahsetmektedir. Sultanın Leyla’yı gördüğünde güzel bulmaması, Mecnun’un ise onu dünyanın en güzel kadını olarak görmesinin zıtlığı vardır. Filozof, Çaylak’a Leyla’nın güzel olup olmadığını sorar. Çaylak, “Mecnun’a göre güzeldi, Sultan’a göre ise çirkin!” (Öze, 2023, s. 47) cevabını vermiştir. “Bir şey hem güzel hem de çirkin nasıl olabiliyor Çaylak?” (Öze, 2023, s. 47).

Kitap serisinin 5. kitabının 41. sayfasında Çaylak, aklının almadığı birçok şey olduğunu söylemektedir. 43. sayfasında Çaylak, bu sorununu tekrar dile getirmiştir. Filozof’tan bu konuda yardım almak istemektedir. “Aklım almıyor, diyordum. Anlamak istiyorum, anlayamıyorum. Kalın kafalı olmalıyım” (Öze, 2023, s. 43).

Kitap serisinin 6. kitabında Çaylak, Filozof’un özgürlüğün nasıl sorumluluk olduğunu sormaktadır. Çaylak, özgürlük ve sorumluluğun nasıl yan yana olduğunu merak etmektedir.

“Sorumluluk ve özgürlük kelimelerini yan yana hayal bile edemiyorum! Bu nasıl olabilir?” (Öze, 2023, s. 16).

Tablo 1.3. Karara İlişkin Olası Alternatif Önermeler/ Seçenekler Oluşturmak

Kitap	Sayfa Numarası
Çaylak ile Filozof 1 (Ben Kimim?)	63,64,65,66,67,68,69,70
Çaylak ile Filozof 2 (İnsan Diye Bir Kelime)	15,16

Çaylak ile Filozof 3 (Ruhun İrki Yok)	69
Çaylak ile Filozof 4 (Güzellik İyiliktir)	49
Çaylak ile Filozof 5 (Şüphelerin Alaca Karanlığında)	44,47
Çaylak ile Filozof 6 (Özgürlük Kaderimizdir)	21,22,23,24,25,26,27,28,29,30,31,32,33,34,35,36

Çaylak ile Filozof serisinin 1. kitabının 63 ile 70. sayfaları arasında Filozof, Çaylak'a Theseus'un Gemisi paradoksunu anlatmaktadır. Bu paradoks ise zaman içinde çürüyen, eskiyen her parçasını yerinden çıkarıp birebir aynısı ile değiştirilen bu geminin hâlâ aynı Theseus'un Gemisi olup olmadığıdır.

Serinin 2. kitabının 13 ve 14. sayfalarında Filozof ve Çaylak kelime öğrenmenin neden önemli olduğu üzerinde örneklendirme yaparak konuşmuşlardır. Kitabın 15. sayfasının son paragrafında ve 16. sayfasının ilk paragrafındaki konuşma diyaloglarında Çaylak'ın bu konu üzerine yeni bir önerme sunduğu görülmektedir.

“Eğer duygularımı ve düşüncelerimi kelimelerle anlatmayacak olsam elbette onları kimse bilemez tamam ama ben ağzımı açıp tek bir kelime etmesem bile bunları bilebilirim.

-Nasıl bilebilirsin Çaylak?

-İnsan kendi duygu ve düşüncelerini bilmek için onları kendisine söylemek zorunda değildir de oradan bilebilirim” (Öze, 2023, s. 15-16).

Serinin 3. kitabında Filozof'un “Sizin dedeleriniz ya da dedelerinizin dedeleri zamanında şunu yaptı! O yüzden hepinizden nefret ediyorum! demek vicdanın ölçülerini bırak bir kenara, mantık ile de uyuşmaz” (Öze, 2023, s. 69) sözlerine karşılık Çaylak, “Af mı edelim onları yani?” (Öze, 2023, s. 69) cevabını verir. Bu konuda Çaylak ile Filozof görüş ayrılığı yaşamaktadır.

Kitap serisinin 4. kitabında Filozof Çaylak'a “İnsanların seni sadece dış görünüşün yüzünden sevmelerini ister miydin Çaylak?” (Öze, 2023, s. 49) sorusunu sormaktadır. Çaylak'a savunduğu fikrin bir başka tarafından yapılan bu önerme, Çaylak'ın reddettiği bir durum olarak görülmektedir.

Serinin 5. kitabında Filozof, aklın alması ve anlamasının farklı olduğunu söylemektedir. Bir karara varmak için önce aklın anlaması ve almasını birbirinden ayırmak gerektiğini vurgulamaktadır. “Aklın alması ve anlaması birbirinden farklı şeylerdir” (Öze, 2023, s. 44). Çaylak, aklın anlaması ve almasının aynı şey olduğunu söylemektedir. “Çünkü bana göre bu ikisi aynı şey. Neden bunların farklı olduğunu söylüyorsun ki? Hadi diyelim aralarında gerçekten de bir fark var; neden önemli olsun bu fark?” (Öze, 2023, s. 47).

Kitap serisinin 6. kitabının 21 ila 36. sayfaları arasında Filozof, Hippilerden bahsetmektedir. Özgürlüğün Çaylak için ne anlama geldiğini iyi bilmektedir ve ona bu fikrini düşündürmek için bahsetmiştir. Filozof, Hippilerin başta ne için mücadele verdiklerini, fakat süreç içinde özgürlük adı altında neleri değiştirdikleri ve baştaki düşüncelerinden epeyce uzaklaştıklarını anlatmaktadır. “Her türlü dayatmaya özgürlük adına direnen hippilerin, birbirlerine farkında bile olmadan dayattıkları özgürlük anlayışında, insan ırkının yaratılışına uygun olmayan çok ciddi sorunlar vardı” (Öze, 2023, s. 31).

Tablo 1.4. Alternatif Önermeler/ Seçenekler Üzerinde Mantıksal Denetleme Yapmak

Kitap	Sayfa Numarası
Çaylak ile Filozof 1 (Ben Kimim?)	63-70
Çaylak ile Filozof 2 (İnsan Diye Bir Kelime)	17
Çaylak ile Filozof 3 (Ruhun İrki Yok)	67, 71
Çaylak ile Filozof 4 (Güzellik İyiliktir)	50
Çaylak ile Filozof 5 (Şüphelerin Alaca Karanlığında)	47
Çaylak ile Filozof 6 (Özgürlük Kaderimizdir)	31

Çaylak ile Filozof serisinin 1. kitabının 63 ila 70. Sayfaları arasında Filozof, Çaylak'a Theseus'un Gemisi paradoksunu anlatmaktadır. Bu paradoks ise zaman içinde çürüyen, eskiyen her parçasını yerinden çıkarıp birebir aynısı ile değiştirilen bu geminin hâlâ aynı Theseus'un Gemisi olup olmadığıdır. Çaylak bu konu üzerine Filozof'a şu soruyu sormaktadır: "Diyelim Theseus'un gemisinden sökülüp yerine yenisi takılan parçalar atılmadı da bir kenarda biriktirildi. Sonra limandan uzak bir yerde, bir portakal bahçesinin içinde bir araya getirildi. Şimdi, limandaki gemi mi Theseus'un gemisidir, yoksa portakal bahçesindeki mi?" (Öze, 2023, s. 69). Çaylak'ın bu soruyu sorması, önerme üzerinde düşünerek mantıksal yürütme yaptığının göstergesi kabul edilmiştir.

Serinin 2. kitabında Filozof, yeterince kelime bilinmezse düşünce kabiliyetinin gelişmeyeceğini söylemektedir. Kelime dağarcığı ne kadar geniş olursa o kadar hayal kurma becerisinin gelişeceğini, insanın o oranda kendini tanıyacağını ifade etmektedir. Çaylak, Filozof'un kelime ve kavram bilmek hakkındaki konuşmalarına karşılık, kendi kendine bu konu üzerinde mantıksal denetleme yapmaktadır.

"Peki ama eğer şimdikinden çok daha fazla kelime ve kavram biliyor olsaydım, bazı şeyleri gerçekten de daha iyi ve daha farklı mı düşünürdüm? Söylenenleri daha iyi anlar, konuşurken derdimi daha iyi mi anlatırdım? Kendimi daha iyi mi tanırdım? Gerçekten daha iyi yazabilir miydim?" (Öze, 2023, s. 17).

Çaylak, Filozof'u dinlerken onun söylediklerini düşünmeye başladığını ve düşünme işini aklının derinliklerindeki sessiz kelimelerle yaptığını fark ettiğini içinden geçirmektedir.

Serinin 3. kitabının 67. sayfasında Çaylak, insanların geçmişte yaşananlar yüzünden bir ırkı sevmemesinden bahsetmektedir. Filozof, Çaylak'a bazı zalim insanlara karşı onun da öfkesi olduğunu söylemektedir. Çaylak kendini haklı görmektedir. Filozof ise sözlerine 71. sayfanın son paragrafında şöyle devam etmektedir: "Her millet içinde, iyi insanlar da vardır, kötü insanlar da vardır Çaylak. Bir millete olan düşmanlığımız -ki, olabilir demiştin hatırlarsan- bize adaletsizlik yapmak için bahane olmamalı. Hele de geçmişte yaşanmış olaylar yüzünden, bugün o olaylarla hiç ilgisi olmayan bir milleti suçlayamayız" (Öze, 2023). Filozof, son cümlesiyle beraber Çaylak'a bir milletin geçmişte yaptıklarının o ırkı sevmek için yeterli neden olamayacağını söylemektedir. Peşin hükümlü olmamız gerektiğinden durum şartlarını da düşünerek bir hüküm vermemiz gerektiğini savunmaktadır.

Serinin 4. kitabında Çaylak, güzelliğin dış görünüşten ibaret olduğunu düşünmekte olup Filozof'un anlattıklarından ve sorduğu sorulardan sonra bu düşüncesinde değişiklikler meydana gelmektedir. Kitabın 14. sayfasında Filozof, "Yakışıklıysan ya da güzelsen, bu hangi konuda iyi olduğunu gösterir Çaylak? Mesela Akıllı biri olduğunu gösterir mi?" (Öze, 2023) sorusunu yöneltmesi Çaylak'ı bu durum hakkında düşünmeye sevk etmiştir. Kitabın ilerleyen sayfalarında 'Güzellik dış görünüşten mi ibarettir, yoksa güzellik bir insanın bütünsel dışı vurumu mudur?' önermesi oluşmaktadır. Filozof sohbetin devamında "İnsanların seni sadece dış görünüşün yüzünden sevmelerini ister miydin Çaylak?" (Öze, 2023, s. 49) sorusunu sormaktadır. Filozof, Çaylak'ın "Herhalde istemezdim Filozof, şaka mı bu?" (Öze, 2023, s. 50) cevabına karşılık şu sözleri dile getirmektedir:

"Çünkü insan akıldır, insan ruhtur, insan vicdandır, insan şefkattir merhamettir, insan hayaldir, insan sevmektir, aşktır, tutkudur, heyecandır, mutluluktur, hüzdür, özlemektir, kederdir Çaylak. Ve biz birini seveceğimiz, ona değer vereceğimiz, ona hayatımızda bir yer açacağımız zaman, o sadece bedeni ile bize gelecek değildir" (Öze, 2023, s. 50).

Filozof, insanı sevmek için dış güzelliğinin pek de önemli bir şey olmadığını bu sözlerle ifade etmektedir. Çaylak'ın, kitap boyunca Filozof ile olan sohbetinden yola çıkarak bu konuda mantıksal denetleme yaptığı ve düşüncelerinde değişikliklerin olduğu gözlemlenmektedir.

Serinin 5. kitabında Filozof, Çaylak'ın aklın alması ve anlaması arasında bir farkın olmadığını iddia etmektedir. Filozof, alegorilerle bu fikrini örneklendirmektedir. Sayıların sonsuza kadar gittiğini herkes bilir ama kimse sonsuza kadar sayıları saymaz. Aklın anlaması ve alması arasındaki farka böyle örnek vermektedir. "Ve kimse 'Madem sonsuza kadar sayamıyorum; o zaman sayıların sonsuza kadar uzadığından nasıl emin olacağım; belki de öyle değildir?' demez. Çünkü sayı dizisinin neden sonsuza kadar uzaması gerektiği, aklın anlayabileceği bir şeydir ama alabileceği bir şey değildir" (Öze, 2023, s. 47).

Kitap serisinin 6. kitabında Hippilerin özgürlük anlayışının giderek değişmesinden bahseden Filozof, eğer özgürlüğün Çaylak'ın düşündüğü gibi bir durum olsaydı hangi sonuçları meydana

getireceğinin de bir bakıma cevabını vermektedir. “Özgürlük; okulu bırakmak, eğitimi terk etmek, çalışmamak, devasa müzik festivallerinde günlerce çamurun batağın içinde kır hayvanları gibi yatıp yuvarlanmak, hiçbir sorumluluk almadan, hormonlarının götürdüğü yere gitmek değildi” (Öze, 2023, s. 31).

Tablo 1.5. Ulaştığı Yapıya Dayalı Seçim Yapmak

Kitap	Sayfa Numarası
Çaylak ile Filozof 1 (Ben Kimim?)	61, 72
Çaylak ile Filozof 2 (İnsan Diye Bir Kelime)	28
Çaylak ile Filozof 3 (Ruhun İrki Yok)	107, 117
Çaylak ile Filozof 4 (Güzellik İyiliktir)	76,78
Çaylak ile Filozof 5 (Şüphelerin Alaca Karanlığında)	-
Çaylak ile Filozof 6 (Özgürlük Kaderimizdir)	62

Çaylak ile Filozof serisinin 1. kitabında Filozof, “Çaylak! Zaman bir nehir gibi akıyor ve sen, ben, herkes değişiyor. Ama ne kadar değişirsek değişelim, yine herkes kendisi olarak kalıyor” (Öze, 2023, s. 61) der. Çaylak ile Filozof’un benlik üzerine konuşmaları esnasında Çaylak’ın “Yani dış görünüşümüz ne kadar değişse de biz yine biz olarak kalırız öyle mi?” (Öze, 2023, s. 72) sorusunu sorması kişinin kendi olarak var olmasının gerekliliğini benimsediğini, bu amaca yönelik düşüncelerini geliştirdiği ortaya konulmaktadır.

Kitap serisinin 2. kitabında sayfa 28’de Çaylak, sandığından çok daha az kelime bildiğinin farkına varmaktadır. Bu duruma karşılık olarak Filozof’un Çaylak’a lügat okumayı tavsiye etmesi üzerine Çaylak, lügat okumaya başlamıştır. “Meğer ne kadar az kelime biliyormuşum ben!” (Öze, 2023, s. 28). Kelime haznesini genişletmek için lügat okumayı seçen Çaylak, kelimelerin hayatımızdaki yerini ve önemini de anlamak için ilk adımlarını atmış olmaktadır.

Kitap serisinin 3. kitabında Çaylak, Filozof’un ırkçılık ile ilgili söylediklerinden etkilenir ve ırkçılığın kötü bir eylem olmasına ilişkin düşüncelerini yavaş yavaş oturtmaya başlar. Filozof’un bu söylemlerine şu sözleri örnek alabiliriz; “Bak Çaylak, bu dünya üzerinde sağlam bir vicdan, bozulmamış bir akıl ve çalışan bir kalp taşıyan herkes, ırkçılığı lanetlemeli ve ondan uzak durmalıdır” (Öze, 2023, s. 107). “Oysa bir insanı insan yapan şey, ruhudur. Aklıdır, kalbidir, vicdandır, karakteridir, duygularıdır. Özlemesidir, hüznüdür, kederidir, neşesidir, sevmesidir Çaylak! Ve RUHUN İRKİ YOKTUR!” (Öze, 2023, s. 117). Çaylak, ırkçılığın yanlış bir şey olduğunu idrak etmeye başlamıştır. Çaylak’ın şu sözleri buna tanıklık etmektedir: “Bütün bu olanları aklım almıyor Filozof (...) Siyah ya da beyaz ne fark eder? Çinli ya da Finli ne fark eder?” (Öze, 2023, s. 117). Çaylak, ırkın bir insanı tanımak için yeterli olmadığını düşünür. Bireylerin başta bir insan olarak ele alınmasının gerektiğini, ırkın bir üstünlük ya da acizlik ifade etmediği kanaatinde. Çaylak, ırkçılığın kötü bir insan davranışı olduğu seçimini yapmaktadır.

Kitap serisinin 4. kitabında Çaylak, 76. sayfada kendisine dair güzel görünme çabasının fazla olduğunu, bunu abarttığını dile getirmektedir. Çaylak’ın, Filozof’un kitabın genelinde anlattığı güzellik algısı hakkında yorumu değişmiştir. “Bazen içimde şöyle bir his oluşuyor; Bunu kendin için yapmıyorsun! Başkaları için yapıyorsun. Oysa bunu kendin için yapmalısın” (Öze, 2023). Çaylak, başkaları için yaptığı bir şeyi aslında kendi için yapması gerektiğini fark etmektedir. Kendin için yapmak veya başkaları için yaşamaya devam etmek... Bu ikilem arasından kendi gibi olmayı seçme cesaretini göstermektedir.

Kitap serisinin 6. kitabında Çaylak’ın itiraf etmeliyim ki, diye başlayan sözlerinde, özgürlük ile ilgili düşüncelerinin Filozof sayesinde nasıl değiştiğinden bahsetmektedir. Özgürlüğün bildiğinden ziyade çok daha başka bir kavram olduğunu öğrenmiştir. Önceki bilgilerine karşın öğrendiği özgürlük kavramını benimsemekte olup bu iki farklı düşünce yapısı arasında bir seçime ulaştığı görülmektedir.

“İtiraf etmeliyim ki, Filozof’un benim özgürlük anlayışımı ve kafamın içindeki o başıboş, o sorumsuz, o olabildiğince aylak, o sere serpe, o azıcık serseri, o yan gelip yatmalı, şöyle bir uzanmalı, akşama kadar da kalkmamalı, kalkınca da aklıma eseni yapmalı, yapman gereken işleri de

sepete atmalı özgürlük fikrini değiştirmesinden, uzun bir süre hiç ama hiç memnun olmadım” (Öze, 2023, s. 62.)

Tablo 1.6. Kararın Sonuçları Üzerinde Yansıtma Yapmak

Kitap	Sayfa Numarası
Çaylak ile Filozof 1 (Ben Kimim?)	73
Çaylak ile Filozof 2 (İnsan Diye Bir Kelime)	32
Çaylak ile Filozof 3 (Ruhun İrki Yok)	121
Çaylak ile Filozof 4 (Güzellik İyiliktir)	122
Çaylak ile Filozof 5 (Şüphelerin Alaca Karanlığında)	50
Çaylak ile Filozof 6 (Özgürlük Kaderimizdir)	62

Çaylak ile Filozof serisinin 1. kitabının 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69 ve 70. sayfalarında Filozof, Çaylak’a Theseus’un Gemisi paradoksunu anlatır. Bu paradoks, zaman içinde çürüten, eskiyen her parçasını yerinden çıkarıp birebir aynısı ile değiştirilen geminin hâlâ Theseus’un Gemisi olup olmadığıdır. Kitabın 73. sayfasında Filozof bu görüşlerini açıklar: “Theseus’un gemisi, her zaman Theseus’un gemisidir.

-Çünkü, Theseus o geminin ruhudur.

-Ben de bu bedenim ruhum o zaman!” (Öze, 2023, s. 73). Çaylak’ın bu sözleri, Theseus’un Gemisinin parçaları değişse bile aynı gemi olduğu hakkında düşüncelerini yansıtmaktadır.

Serinin 2. kitabında sayfa 32’de sözlük okumaya karar veren Çaylak’ın mevcut durumu dile getirilmektedir.

“Lügat okuma işi nasıl gidiyor peki?

-Harika! C harfine geldim. Haklıymışsın.

-Eğlenceli değil mi?

-Kesinlikle!” (Öze, 2023, s. 32).

Kitap serisinin 3. kitabında Çaylak, sınıfta mülteci çocukların gitmesi için yapılan imza kampanyasında imza attığı için çok üzülmüştür. Başlarda bunun kötü bir şey olmadığını düşünse bile, Filozof ile konuştukları düşüncelerini değiştirmiş, yanlış yaptığının farkına vardırılmıştır. Çaylak bu pişmanlığını 121. sayfada şöyle dile getirmiştir: “Yarın o çocuklardan (...) O mülteci çocuklardan tek tek özür dileyeceğim biliyor musun?” (Öze, 2023).

Kitap serisinin 4. kitabında Çaylak, yaşlı-genç fark etmeksizin bir insanın güzelliğinin gerçek manada ne olduğunu kavramıştır. “Biliyor musun Karanfil, Filozof gençliğinde o kadar güzelmiş ki...

-Oh hâlâ çok güzel...

-Kesinlikle” (Öze, 2023, s. 122).

Serinin 5. kitabında Çaylak, aklın anlaması ve alması konusunu anladığını ifade etmektedir. Bu konuda karar vermiş, fikrini değiştirmiştir. “Haa! Tamam anladım! “Aklının da bir sınırı vardır; bazı şeyleri asla almaz!” demeye çalışıyorsun, değil mi?” (Öze, 2023, s. 50).

Kitap serisinin 6. kitabında Çaylak, özgürlük kavramına ilişkin söylediklerinin ardından özgürlüğün aslında ne olması gerektiğine dair sonuca varmaktadır.

“İtiraf etmeliyim ki, Filozof’un benim özgürlük anlayışımı ve kafamın içindeki o başıboş, o sorumsuz, o olabildiğince aylak, o sere serpe, o azıcık serseri, o yan gelip yatmalı, şöyle bir uzanmalı, akşama kadar da kalkmamalı, kalkınca da aklına eseni yapmalı, yapman gereken işleri de sepete atmalı özgürlük fikrini değiştirmesinden, uzun bir süre hiç ama hiç memnun olmadım. İnsan, özgürlük kavramını aklında ve kalbinde güvenli bir yere koyamamışsa, onu yitirmelerin en kötüsü ile farkına bile varılamayan bir yitirme ile yitirebilirdi” (Öze, 2023, s. 62).

2.Problem çözme becerisi

Tablo 2.1. Problemi yapılandırmak

Kitap	Sayfa Numarası
Çaylak ile Filozof 1 (Ben Kimim?)	88
Çaylak ile Filozof 2 (İnsan Diye Bir Kelime)	69,84
Çaylak ile Filozof 3 (Ruhun İrki Yok)	57, 63
Çaylak ile Filozof 4 (Güzellik İyiliktir)	11, 13, 14
Çaylak ile Filozof 5 (Şüphelerin Alaca Karanlığında)	21
Çaylak ile Filozof 6 (Özgürlük Kaderimizdir)	44

Çaylak ile Filozof serisinin 1. kitabının 88. sayfasında Ben Kimim? sorusu konu alınmıştır ve üzerine konuşulmaya başlanılmıştır.

Kitap serisinin 2. kitabının 69. sayfasında Filozof'un "Sensiz olmaz" yani "İnsansız olmaz" (Öze, 2023) söylemi üzerine Çaylakla bu konuyu tartışmaya başlarlar. Konuşmanın devam eden bölümünde "Bütün bu güzellikleri görebilen bir göze, o güzelliklerdeki ince sanatları, hassas ölçüleri, akıl almaz sırları anlayabilecek bir akla ve sevebilecek bir kalbe sahip olman birileri olmasaydı ne olurdu?" (Öze, 2023, s. 84) söylemi ile bunu bir problem olarak ele almışlardır.

Serinin 3. kitabında Çaylak, Filozof'a "İnsanların kendi ırklarını ve milletlerini sevmeleri neden seni bu kadar rahatsız ediyor?" (Öze, 2023, s. 57) diye sorar. Çaylak, insanların kendi ırkını sevmesinde bir mahsur görmemektedir. Filozof ise kendi milletine olan ölçsüz bir sevginin öteki milletleri hor görüp aşağılamasından hoşlanmadığını dile getirir. Kitabın devam eden yerinde Filozof, bu duruma şöyle açıklık getirir; "Benim milletim iyidir demek başka bir şeydir; sadece benim milletim iyidir demek, çok başka bir şeydir!" (Öze, 2023, s. 63) Filozof ve Çaylak, kitapta ırkçılık, tersine ırkçılık kavramlarıyla ilgili konuşarak ortak bir olguya varmaktadır.

Kitap serisinin 4. kitabının 11. sayfasında Çaylak, Filozof'a "Sence ben yakışıklı mıyım?" (Öze, 2023) sorusunu sorar. Filozof, dış güzellikten ziyade iç güzelliğin, iyiliğin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Çaylak, güzelliğin daha çok dış görünüş olduğunu dile getirir: "Yakışıklıysan iyisindir işte. Kendini iyi hissedersin ve herkes seni iyi bilir" (Öze, 2023, s. 13). Filozof bu sözlere karşılık olarak: "Yakışıklı bir adam gördüğünde, bana onun kesinlikle cesur biri olduğunu söyleyebilir misin? Güzel bir hanımefendi için, 'bu kadar güzel olduğuna göre empati kabiliyeti kesinlikle yüksek olmalı?' diyebilir misin?" (Öze, 2023, s. 14). Çaylak ve Filozof bu konuda ayrı düşüncelere sahiptir. Kitapta, 'Güzellik nedir?' problemine karşılık kendi fikirlerini beyan etmektedirler.

Kitap serisinin 5. kitabında Çaylak, şüphelerinden söz etmektedir. Bu şüphelerden nasıl kurtulacağına bir çözüm bulmak istemektedir.

"Şüphe, şüphe, şüphe! Ben şüphesiz çok şüpheli biriyim Filozof.

"Çünkü sürekli şüphe etmekten nefret ediyorum. Ve bundan kurtulmak istiyorum" (Öze, 2023, s. 21).

Kitap serisinin 6. kitabında Çaylak kendi kendine insanın kendi varlığından şüphe etmesi üzerine ve var olmak ile ilgili problemleri düşünmektedir.

"Peki ama bir insan kendi varlığından şüphe edebilir miydi? Aynanın karşısına geçip yahut yere düşen gölgesine bakıp, 'ben gerçekten var mıyım?' diye bir soru sorabilir miydi kendine? (...) Çaylak bu düşüncelerini Filozof'a "Nasıl olabiliyor da insan varlığından şüphe bile edemediği halde, var olmak insan için inanılmaz bir şey oluyor?" (Öze, 2023, s. 45-45) şeklinde aktarır.

Tablo 2.2. Problemi Özetlemek

Kitap	Sayfa Numarası
Çaylak ile Filozof 1 (Ben Kimim?)	82, 83
Çaylak ile Filozof 2 (İnsan Diye Bir Kelime)	46

Çaylak ile Filozof 3 (Ruhun İrki Yok)	77, 78, 81, 82
Çaylak ile Filozof 4 (Güzellik İyiliktir)	32, 33
Çaylak ile Filozof 5 (Şüphelerin Alaca Karanlığında)	16, 17
Çaylak ile Filozof 6 (Özgürlük Kaderimizdir)	75, 76

Çaylak ile Filozof kitap serisinin 1. kitabında “Ben Kimim?” problemi tartışılmaktadır. Filozof, “Ben Kimim?” problemini şu şekilde özetlemektedir:

“Sahip olduğumuz şeyler, boynumuza astığımız kolye, duvara astığımız diploma, ne kadar pahalı olursa olsun bindiğimiz otomobil, giydiğimiz en marka kıyafetler, ister küçük, ahşap, nohut oda bakla sofa bir kulübecik olsun, isterse yüzlerce odası olan bir saray olsun oturduğumuz evler, kredi kartımızın limiti, kartvizitimizde yazan unvanlar... Hiçbiri "BEN KİMİM?" sorusunun aklımızda ve kalbimizde cevap bekleyen yerini doldurabilecek kadar büyük değildir... Çünkü bizi birer BEN yapan onlar değildir. Biz birer ben olarak bu dünyaya onlarla birlikte gelmediğimiz gibi, onlarla birlikte gidecek yahut giderken onları da yanımızda götüreceğiz” (Öze, 2023, s. 83).

Kitap serisinin 2. kitabında insan olarak yaratılmış olmanın çok değerli bir hazine olduğuna vurgu yapan Filozof, insan olarak yaratılmanın önemine şu sözlerle özetleyerek vurgu yapar:

“Sana anlatmak istediğim şu Çaylak: Tavukların dünyaya tavuk olarak gelmeleri, bir tavuk olmaları için yeterliyken; insanların dünyaya bir insan olarak gelmeleri ve insan olmaları, daha doğrusu insana yakışan, insandan beklenen bir hayat yaşamaları için yeterli değildir. İnsan olarak doğmak başka bir şeydir, insan olmak ve insan kalmak daha başka bir şeydir; çaba gerektirir. Hayat boyu sürecek bir eğitim gerektirir. Belki de HAYAT BİR EGİTİMDİR! Bizi bütün o öteki canlılardan üstün kılacak olan da budur Çaylak! İnsan olarak yaratılmış olmaya değecek bir gayret göstermek! Ancak bu şekilde senin hayatın, şu tabağındaki tavuğun hayatından daha kıymetli ve daha üstün ve daha dolu dolu bir hayat olur” (Öze, 2023, s. 46).

Serinin 3. kitabında Çaylak, Filozof’tan önceki hayatını şöyle özetlemektedir:

“Kısa bir süre kadar önce, pek çok şeyin saçmalık olduğunu düşünürdüm. Aslında, yaşadığım ve etrafımda olup biten her şeyin, koca bir saçmalık olduğundan şüphem bile yoktu... Ne zaman gideceğimi bilmediğim bir dünyaya, haberim bile olmadan gelmiş olmak, hayatımın koskocaman bir saçmalık olduğunu düşünmem için bana fazlasıyla yeterliydi. Böyle bir hayatın içinde, anlamlı ne olabilirdi ki? Böyle bir hayatın ne anlamı olabilirdi? Saçmalıktı! Her şey koca bir saçmalıktı!” (Öze, 2023, s. 77)

“Ama sırf bana Çerkez tavuğu yapacak diye, tavuğun en organik ve en mutlu olanını bulmak için, o külüstür arabası ile şehrin neredeyse öte ucuna gitmeyi göze alan ve bunu neredeyse hiç düşünmeden yapan şu sevgili Filozof var ya! İşte o her şeyi değiştirdi” (Öze, 2023, s. 78).

Kitabın devam eden bölümünde Çaylak, Filozof’un sevgisi ile değişen hayatını şöyle özetlemektedir:

“Bu yaptığım Çaylak, mantıklıymış, mantıksızmış umurumda bile değil. Yaptığının doğru bir şey olduğunu bana vicdanım söylüyor çünkü. "Hangi şartlarda yetiştirildiklerini bile bile, mecbur da değilsen, o zavallı hayvanları yiyemezsin!" diyor. Ve kalbim de bana bu yaptığının pek de mantıklı olmasa bile, son derece doğru bir şey olduğunu söylüyor; "Sen onu seviyorsun, o da Çerkez tavuğunu seviyor! O zaman ona Çerkez Tavuğu yapmalısın" diyor!

-O DA SENİ SEVİYOR demiyor mu peki?

-Bunu benimki değil, onun kalbi söyleyebilir ancak.

İşte benim Filozof um bu! Ve ben ondan, her şeyden önce sevmenin, hayatı başka hiçbir şeye ihtiyaç duymadan tek başına anlamlı kılabileceğini öğrendim. SEVMEK YETER! Ve bir şeyleri sevebiliyorsan, yaşadığın hayat, asla saçma ve anlamsız bir hayat olamaz. Evet belki saçma sapan şeyleri, anlamsızca sevdiğimiz de olur. Ve bu yüzden saçma sapan şeyler yaptığımız da olur... Fakat sevebilmek... Bir çiçeği, bir yıldızı, bir yemeği, bir kediyi, bir kuşu, bir ağacı, bir taşı, bir dağı ve bir başkasını ve bütün bunları Yaratan’ı sevebilecek bir kalp taşıyor olmak, hayata anlam olarak yeter!

Sevmek, büyük şey! Filozof bana her şeyden önce, sevmeyi öğretti. Bunu da beni severek yaptı. ÇÜNKÜ SEVMEK, SEVEREK ÖĞRETİLEBİLEN BİR ŞEYDİ” (Öze, 2023, s. 81-82)

Çaylak, sevginin bir insan üzerinde nasıl bir etki oluşturduğunu ve sevmek fiilinin insan hayatındaki önemini vurgulamaktadır.

Çaylak ile Filozof serisinin 4. kitabında ‘Güzellik Nedir?’ problemine ilişkin özetlemenin şu sözlerle ifade edildiği düşünülmektedir:

“Tamam, etrafımızdaki insanların bizi en azından ilk bakışta, görüntümüzle değerlendiriyor oluşunu, inkâr edecek değilim elbette. Hele senin yaşındaki bir delikanlının böyle şeyleri dert ediyor olmasını anlayamayacak hiç değilim! Ama sevilme, takdir edilmek, beğenilmek, birinin hayatında yer edinmek, hatta âşık olunmak için, Alain Delon kadar yakışıklı olmak ya da Audrey Hepburn gibi zarafetle ışıltamak gerektiğini de biliyorum. İnsanlar arasında muteber bir kimse olmak, saygı görmek, arkasından, "İyi bilirdik!" demek için de kimsenin hokka gibi bir burna, kemikli bir yüze, buz mavisi gözlere, Sean Connery'nin karizmasına ya da Twiggy'nin beden ölçülerine ihtiyacı yok! Bir yazar, hassas kalpli bir şair, olağanüstü bir tenor, başarılı bir futbolcu, bir beyin cerrahı, bir fizik dehası, bir astronot, hatta onu aradığında, randevu defterine bakmadan sana cevap bile veremeyecek kadar meşgul bir musluk tamircisi olmak için de bunların hiçbiri gerekmiyor! Bir kahraman, bir vatan kurtaran aslan ya da öğrencilerinin akıllarına ve kalplerine aynı anda dokunabilen bir öğretmen, bir bilge, bir düşünür, bir mürşit olmak için de” (Öze, 2023, s. 32-33)

Kitap serisinin 5. kitabında Allah'ın varlığı ve yokluğu hakkında şüpheye kapılan Çaylak, bu problemini

“Yeniden, bir çocuk gibi inanmak istiyordum Allah'a. Uyuduğumda göz kapaklarımı kapatanın hâlâ daha O olduğunu bilmek, O'na içten ve hesapsız iman edip, varlığından emin olmak istiyordum. Fakat, zihnimdeki türlü acayip düşünceler, birbirlerinden türeyen sorular ve at sineği gibi etrafımda uçuşan uyku kaçırıcı şüpheler yüzünden, bunun artık mümkün olmadığını düşünüyordum. Ancak kendi varlığımın farkına vardıkça ve var olmanın nasıl akıl almaz, nasıl mucizevi, nasıl olağanüstü, nasıl değerli bir şey olduğunu keşfedip fark ettikçe, Allah'a karşı hislerim de değişiyordu. Yıldızlı gecelerde meselâ, beni işittiğinden zerrece şüphe duymadan O'na şu kelimelerle seslenmek istiyordum: “BEN VARSAM, SEN DE OLMALISIN! KENDİ VARLIĞIMDAN NASIL EMİNSEM, SENİN VARLIĞINDAN DA EN AZ O KADAR EMİN OLMALIYIM!” (Öze, 2023, s. 16-17).

sözleriyle özetlemektedir.

Çaylak ile Filozof serisinin 6. kitabında Çaylak, sınırları aşmak ve sınırları keşfetme ile ilgili tercih yapmaya ve var olma arayışına dair problemlerini şu şekilde özetlemektedir:

“İNSANA kendi varlığını doya doya hissettirecek ve hayatını gerçekten anlamlı kılacak olan o büyük ve kutsal çaba neydi? Sınırlarını aşmaya çalışmak mıydı yoksa sınırlarını keşfetmeye çalışmak mıydı? Filozof, bu soruyu bana ilk kez sorduğunda, heyecanlı genç bir adamın cevabı vermiş olduğum için şaşırmamıştı elbette. Gençliğinde on ada böyle bir soru sorsalardı; o da büyük ihtimal, tıpkı benim gibi, “Aşmaktır!” diyecekti. Aşmak ve özgür olmak için tarifsiz bir arzu duyduğu o sınırların, nerede başlayıp, nereye kadar uzadığını henüz bilmiyor olduğunu hesaba bile katmadan hem de... Sadece aşmak, taşmak, coşmak... Ne yalan söyleyeyim, kulağa çok heyecanlı gelen kelimelerdi bunlar... Oysa insanın sınırları aşmaya değil, keşfetmeye ihtiyacı vardı. Henüz keşfetmediğin sınırları aşmaya çalışmak, durduk yerde zıplamak gibiydi. Evet, hareket ettiğini düşünebilirdin elbette. Fakat bu şekilde nereye varabilirdin?” (Öze, 2023, S.75-76).

Tablo 2.3. Problemin Çözümüne Yönelik Gözleme Dayalı/ Mevcut Bilgiye/ Veriye Dayalı Tahmin Etmek.

	Sayfa Numarası
Çaylak ile Filozof 1 (Ben Kimim?)	-
Çaylak ile Filozof 2 (İnsan Diye Bir Kelime)	70
Çaylak ile Filozof 3 (Ruhun İrki Yok)	-
Çaylak ile Filozof 4 (Güzellik İyiliktir)	38-48
Çaylak ile Filozof 5 (Şüphelerin Alaca Karanlığında)	54

Serinin 2. kitabında aynı probleme dayalı düşüncesinde Çaylak; “İnsan olmasa ne eksik olacak şu dünyada? Etrafıma bakıyorum da biz burada olmasak, her şey aynı olacaktı” (Öze, 2023, s. 70) söylemi ile bu duruma bir tahmin yürüttüğünü göstermektedir.

Kitap serisinin 4. kitabında Filozof, Çaylak ile 38 ilâ 48. Sayfalar arasında güzellik hakkında konuşurken Leyla ile Mecnun hikâyesini anlatır. Mecnun Leyla'yı çok sevmektedir. Aşkından ne yapacağını şaşırmış haldedir. Bunu duyan Sultan Leyla'yı görmek istemektedir ve Leyla'yı huzuruna çağırır. Leyla'yı gördüğünde ise Mecnun'un kara kuru, çirkin çilli ve koca burnu olan kızın nesini beğendiğini merak eder. Mecnun ise ‘Ah Sultanım! Ona bir kez olsun benim gözlerimle bakabilseydin, bunu anlardın!’ der. Bunun üzerine Filozof, Çaylak'a Leyla'nın güzel mi çirkin mi olduğunu sorar. Çaylak bu durumda tahmin yürütmektedir.

“Peki sence Leyla güzel miydi yoksa çirkin miydi?

-Bilmem...

-Nasıl bilmezsin? Az önce, "Bakarsın ve görürsün. Güzel güzeldir, çirkin de çirkin! Hepsi bu!" diyen sen değil miydin?

-Tamam ama Leyla'yı ben görmedim ki?

-Sultan ve Mecnun gördü. Biri onun güzelliği karşısında aklını oynattı diğeri ise, "Bu mu yani?" diyecek kadar vasat hatta çirkin buldu onu. Sence hangisi haklıydı Çaylak?

-Bence Mecnun! Çünkü onu seviyordu.

-Sence güzel olduğu için mi seviyordu yoksa sevdiği için mi güzel buluyordu?

-Güzel olduğu için seviyordu.

-Ama Sultan onunla aynı fikirde değildi!

-Çünkü Sultan onu sevmiyor!

-O zaman Mecnun'un onu güzel bulmasının sebebi seviyor olmasıydı.

-Yani evet. Öyle olmalı.

-Peki, Leyla güzel miydi yoksa çirkin miydi? Bu soruma hâlâ bir cevap vermedin.

-Mecnun'a göre güzeldi, Sultan'a göre ise çirkin!

-BİR SEY HEM GÜZEL HEM DE ÇİRKİN NASIL OLABİLİYOR ÇAYLAK?

-Bilmiyorum Filozof... Kafam karıştı.

-Bana sorarsan Çaylak; Leyla, Mecnun onu güzel bulduğu için güzel değildi ve Sultan onu çirkin bulduğu için de çirkin değildi.

-Neydi peki Leyla?

-Leyla sadece Leyla idi!" (Öze, 2023, s. 46-47).

Çaylak ile Filozof serisinin 5. kitabında Filozof, Çaylak'a ırkçılık yapanların nasıl bir düşünce yapılarının olduğuna dair tahmin yürütmektedir:

“Sana ırkçılık; bir fikir, bir düşünce bir inanç, bir felsefe gibi görünür demiştim ya...

-Ama aslında bir salgın hastalık gibidir!

-Evet! Ve insanlar bu hastalığa yakalandıklarının farkına bile varmayabilirler. Her şey onlara çok normalmiş gibi gelir. Oysa ciğerlerine yapışan ve bu topraklarda ürememiş, dışarıdan gelmiş bir mikrop yüzünden, Allah'ın onları üstün bir ırk olarak yarattığına, diğerlerine ise bu kadar cömert davranmadığına inanırlar. Ötekilerden daha üstün, daha zeki, daha çalışkan, daha ahlâklı, daha disiplinli, daha cesur... daha.. daha.. daha.. Olduklarını düşünürler. Damarlarında asil bir kan dolaştığından şüpheleri bile yoktur. Ve bu asil kana sahip olmak, tek başına büyük bir mutluluk sebebidir onlar için” (Öze, 2023, s. 54)

Serinin 6. kitabında, Filozof, özgürlüğün getirmiş olduğu sorumluluklardan kaçan insanların nasıl davranışlar gösterdiğine dair tahminde bulunur:

“Bizi sorumlu kılan özgürlüktür. Özgürlük de bu yüzden sorumluluktur! İşte bu sorumluluk duygusundan kurtulmak, daha doğrusu kaytarmak için yaratılıştan hamurumuza katılmış özgürlüğü, şehrin gece ışıklarına benzeyen, eğlenceli, göz alıcı ama sahte bir özgürlük uğruna feda ederiz.

-Nasıl?

-Mesela bize sanki özgür bir irade verilmemiş gibi davranırız. Aklımızı çıkarıp başkasının cebine koyarız.

-Kimin?

-Bilemem... Bize düşünmeme konforunu yaşatan herkes olabilir. İnsan özgür iradesini kullanmanın sorumluluk duygusundan sıyrılmak için, birilerinin peşine takılmaya, başkalarının ağzına bakmayı bir çözümmüş gibi görebilir. Allah'ın ona hediye ettiği özgür iradeyi bir kenara koyup, birinin ya da birilerinin saç şeklinden giyim tarzına, olaylara bakış açısından, gösterdiği tepkilere, sevdiği ya da nefret ettiği şeylere, politik tercihlerinden hayata ve var olmaya verdiği anlama kadar her şeyi ama her şeyi taklit etme tembelliğini seçebilir” (Öze, 2023, s. 66-67).

Tablo 2.4. Problemin Çözümüne Yönelik Önermeler Üzerinden Akıl Yürütmek

Kitap	Sayfa Numarası
Çaylak ile Filozof 1 (Ben Kimim?)	51
Çaylak ile Filozof 2 (İnsan Diye Bir Kelime)	99,82
Çaylak ile Filozof 3 (Ruhun İrki Yok)	72
Çaylak ile Filozof 4 (Güzellik İyiliktir)	17
Çaylak ile Filozof 5 (Şüphelerin Alaca Karanlığında)	34
Çaylak ile Filozof 6 (Özgürlük Kaderimizdir)	47,48

Kitap serisinin 1. kitabının 51. Sayfasında Çaylak ile Filozof, insanın biricikliği konusunda sohbet ederlerken, Çaylak Filozof'a konu hakkında öneri sunmaktadır. Filozof, öneriye katılmasa da Çaylak'ın öneride bulunması hoşuna gitmektedir:

“KENDİME AİT BİR YÜZÜM OLMASI NEDEN BENİ ÖZEL YAPSIN Kİ?”

-Kendine ait olduğu için...

-Ama herkesin kendine ait bir yüzü var.

-Bu neyi değiştirir?

-Herkesin özel olduğu yerde özel olmanın bir özelliği kalmaz ki!

-Güzeel!

-Beğendiğine göre bana katılıyorsun!

-Hayır, sana katılmıyorum. Beğendim çünkü bir önerme ortaya koydun. Bir konuda kendi görüşünü ileri sürdün. Bu cesaret isteyen bir iştir” (Öze, 2023, s. 51)

Serinin 2. kitabının 99. sayfasında Filozof, “İnsan neden insan olduğunu merak etmeli Çaylak. Neden bir kutup ayısı, neden bir solucan olmadığını merak etmeli” (Öze, 2023, s. 99), “Etrafımızda bunca güzellik varken, onlardaki güzellikleri fark edebilecek akıllı bir gözü ve gerçekten sevebilecek kalbi olan birileri lazım bu kâinata” (Öze, 2023, s. 82) der. İnsan olarak geldiğimiz kâinata elbette diğer canlılardan bizi ayıran özelliklerimiz vardı. Önemli olan bu özelliklerin ve imtiyazların farkında olup olmamamızdı. Buna göre yaşanan ömür elbette diğerine göre de farklılık gösterecekti.

Serinin 3. kitabında Filozof, Çaylak'a şu sözlerle açıklık getirmiştir:

“Bir milletin tarihi, ağacın kökleri gibidir. Fakat şunu unutmamalısın! Dedelerimizin kötü işler yapmış olması bizi kötü yapmadığı gibi, muhteşem işler yapmış olmaları da bizi muhteşem yapmaz. Ancak şu olur: Onların yaptıkları hatalardan ders alıp, aynı hataları yapmayız. Ve onların yaptıkları güzel şeyleri bilirsek, o dedelere lâyük torunlar olmaya çalışırız. İşte kök budur!” (Öze, 2023, s. 72).

Filozof, ırkçılık ve tersine ırkçılık konusunu Çaylak'a çeşitli örneklerle kitapta anlatmıştır. Adaletsiz toptancılıktan, Heil Hitler'den, Oto Benga'dan, Rosa Parks olayından, Malcolm X'ten, Martin Luther King'den bahsetmiştir. Bu da Çaylak'ın dünyada olan ırkçılık kavramını daha iyi anlamasını sağlamıştır. Karşılıklı konuşmalarında Çaylak'ın sorularına ya da önerilerine Filozof, akıl yürütmeler yaparak ve bunları örneklendirerek konuya açıklık getirmektedir.

Serinin 4. kitabında Filozof, bademli kurabiye yapmıştır. Fakat görünüşleri her zamanki gibi yıldız değil denizanası şeklini almıştır. Çaylak, Filozof'a şeklini neden böyle yaptığını sormuştur. Filozof ise pişerken şeklinin değiştiğini aslında şeklini böyle yapmadığını ifade etmiştir. Çaylak, Hiç önemli değil! Buna üzülmemelisin. O kadar lezzetliler ki, nasıl göründüklerine kimse bakmaz!" (Öze, 2023, s. 17) cevabını vermiştir. Filozof bunun üzerine önceki sayfalarda Çaylak'ın güzelsen iyisindir lafını hatırlatarak "Demek görünüşleri o kadar da önemli değil, öyle mi? Bir yıldız gibi görünseler de deniz anasına benzeseler de senin için mühim olan tatları" (Öze, 2023, s. 17) sözlerini söylemiştir. Çaylak'a söylediği durumun çelişkisini yaşatmıştır ve kurabiyeden yola çıkarak güzellik konusuna akıl yürütme yapmaktadır.

Serinin 5. kitabında Filozof, Çaylak'a sorunlarının üstesinden gelmenin en yolunun o şüphelerinin üstüne gitmek olduğunu söylemiştir. Şüphelerin üstüne gitmek istemeyen birinin kaytarmak istediği için, bahane bulmak için, cevapla yüzleşmemek için bu yolu seçtiğini anlatmaktadır. "Cevapla yüzleşmek, cevabın beraberinde getirdiği yükümlülüklerden sıyrılmak için insan bazen, bazı sorularının hep soru olarak kalmasını ister (...) Aklın ve kalbine bir şüphe yahut bir soru geldiğinde, kendine 'ben bir cevap mı arıyorum; yoksa bir bahane mi arıyorum?' diye sormalısın. Çünkü cevap arayan cevap, bahane arayan da bahane bulur!" (Öze, 2023, s. 34).

Serinin 6. kitabında Filozof, insanların kendi varlığını anlamlandırmak için yaptığı eylemlerin amacını açıklamaktadır. "İnsan bir müzik grubu için kendisini böyle parçalar mı?" derler mesela... Ya da 'Bir futbol takımı için bunca delilik fazla değil mi?' Bunların, aslında varoluşumuzu doya doya hissetmenin ve ona bir anlam yüklemenin başka bir yolunu bulamıyor oluşumuzdan kaynaklandığını ilk bakışta göremezler" (Öze, 2023, s. 47).

Tablo 2.5. Problemin Çözümüne İlişkin Yansıtma/ Değerlendirmede Bulunmak

Kitap	Sayfa Numarası
Çaylak ile Filozof 1 (Ben Kimim?)	101
Çaylak ile Filozof 2 (İnsan Diye Bir Kelime)	123
Çaylak ile Filozof 3 (Ruhun Irkı Yok)	121
Çaylak ile Filozof 4 (Güzellik İyiliktir)	20,35
Çaylak ile Filozof 5 (Şüphelerin Alaca Karanlığında)	29,37
Çaylak ile Filozof 6 (Özgürlük Kaderimizdir)	73,98

Çaylak ile Filozof serisinin 1. kitabının 101. sayfasında Çaylak'ın benlik durumunu kısa bir cümleyle yansıtmıştır.

"Bunun üzerine bir kuzu pırzola yiyebilseydik çok iyi olacaktı!

-Dolapta salatalık var istersen!

-O da olur aslında! Neticede hıyarların da bir benliği yoktur değil mi?" (Öze, 2023).

Serinin 2. kitabında özetle anlatılan insan olmak, doğanın işleyişi, bu doğanın insansız neden olamayacağı konuları Çaylak'ı etkilemiştir. Sayfa 123'te de düşüncelerini şöyle ifade etmiştir: "Her biri kristal bir çiçekmiş gibi eşsiz ve benzersiz yaratılan kar tanelerini sevebilecek bir güç taşıdığımı fark etmeye başlıyordum" (Öze, 2023).

Serinin 3. kitabında Çaylak, sınıfta mülteci çocukların gitmesi için yapılan imza kampanyasında imza attığı için çok üzülmiştir. Başlarda bunun kötü bir şey olmadığını düşünse bile, Filozof ile konuştukları düşüncelerini değiştirmiş, yanlış yaptığının farkına vardmıştır. Çaylak bu pişmanlığını 121. sayfada şöyle dile getirmektedir: "Yarın o çocuklardan... O mülteci çocuklardan tek tek özür dileyeceğim biliyor musun?" (Öze, 2023).

Serinin 4. kitabının 20. sayfasında Çaylak, Filozof'un kurabiyelerden yola çıkarak yaptığı güzellik benzetmesini anladığını dile getirmiştir. Sayfa 35'te de "Aslında böyle şeyleri pek takan biri değilim" (Öze, 2023, s. 35) sözünü söylemiştir. Çaylak, bu fikrinden kolayca dönmemiş olsa bile Filozof ona bu konu hakkında yaptığı benzetme ve alegorilerle düşünmesini ve sağlıklı bir sonuç elde etmesini sağlamıştır.

Serinin 5. kitabında Çaylak, şüphenin bir düşünme biçimi olduğunu dile getirerek baştaki fikrinin değiştiğini yansıtmıştır. “Şüpheler; araştırmak öğrenmek, doğrusunu bilmek, düşünmek ve bildiğinden tam olarak emin olmak için bir fırsattır” (Öze, 2023, s. 29). “Acaba ben gerçekten bir cevap mı arıyordum? Yoksa böyle şeyleri hiç düşünmemek ve onlardan bütün bütün kurtulmak için kendime bahane bulmaya mı çalışıyordum?” (Öze, 2023, s. 37).

Kitap serisinin 6. kitabında Filozof, Çaylak’a özgür iradesinin sonucunda verdiği kararların sorumluluklarını da alması gerektiğini söylemektedir. Bir şeyin peşinde olacağı da kendi iradesiyle ve aklıyla bunu yapması, hep kendi olmasının öğüdünü vermektedir. “Kimin taraftarı, kimin hayranı, kimin takipçisi, kimin öğrencisi, kimin talebesi, kimin müridi, kimin gönüllüsü, kimin nesi, kimin fesi... olursan ol; ama hep kendin olarak ol!” (Öze, 2023, s. 73). Bunun üzerine Çaylak, özgürlük ile ilgili şu cümleleri kullanmaktadır: “Özgürlük, düşüncelerini ifade edebilme ile başlardı. Ancak ne zaman, nerede ve ne ölçüde kullanacağına, insan özgürce kendi karar verebilmeliydi” (Öze, 2023, s. 98).

3. Eleştirel düşünme becerisi

Tablo 3.1. Olay/ Konu/ Problem veya Durumu Sorgulamak

Kitap	Sayfa Numarası
Çaylak ile Filozof 1 (Ben Kimim?)	103
Çaylak ile Filozof 2 (İnsan Diye Bir Kelime)	95
Çaylak ile Filozof 3 (Ruhun Irkı Yok)	83, 85
Çaylak ile Filozof 4 (Güzellik İyiliktir)	35,36
Çaylak ile Filozof 5 (Şüphelerin Alaca Karanlığında)	79, 80, 81
Çaylak ile Filozof 6 (Özgürlük Kaderimizdir)	63, 66

Çaylak ile Filozof serisinin 1. kitabının 103. sayfasında Çaylak, Filozof’a “İnsan olarak yaratılmıydın, ne olarak yaratılmak isterdin?” sorusunu sormaktadır. Filozof, “Yaratılmak istemezdim!” cevabını vermiştir (Öze, 2023). Bunun üzerine Çaylak bu durumu sorgulamaya başlamıştır.

Serinin 2. kitabının 95. sayfasında Çaylak’ın “Ama bir insan, ben insan olmak istememiştim. Bana sorulsaydı istemezdim diyemez mi?” (Öze, 2023) sözleriyle insan olarak var olmanın ehemmiyeti sorgulanmaya başlamıştır.

Serinin 3. kitabında, ‘varoluşumuza anlam aramak’ konusu üzerine sorgulama yapmaktadırlar:

“Ne sormuştun sen az önce?

-İnsanlar, demiştim. Kendi milletlerini, ırklarını falan, niye bu kadar severler ve diğerlerinden nefret edecek ya da aşağılayacak kadar abartırlar bu sevgilerini?

-Himm... Bak Çaylak, bunu seninle daha önce de konuşmuştuk. İnsan, bir kuşun çerden çöpten, çamurdan, kuru yaprak ve samandan... bulabildiği, o minik gagası ve pençeleri ile taşıyabildiği şeyleri toplayıp, onlarla kendisine bir yuva kurması gibi, hayat yollarında ilerlerken eline geçen, önüne çıkan her ne varsa toplar ve kendisine bir anlam inşa eder. Yani kendi varoluşuna bir anlam kazandırmak için çabalar. Ve varoluşunun sınırlarını çizmeye çalışır. Herkesin "Ben bir neyim?", "Burada ne işim var?", "Hayatımın anlamı ne?" sorularına vermesi gereken bir cevabı olmalıdır! Böyle şeyleri hiç ama hiç umursamıyormuş gibi yaşayanların bile Çaylak, mutlaka bir cevapları vardır. Ama, yanlış, ama doğu...

-Umursamayanın doğru cevabı olur mu?

-Olmaz, aferin!” (Öze, 2023, s. 84-85).

Serinin 4. kitabının 35. sayfasının son paragrafında Çaylak: “Bazen başkalarının gözüne nasıl görüldüğümü o kadar merak ediyorum ki” (Öze, 2023) söylemini görmekteyiz. Devamında ise “İstesem de istemesem de başkalarının gözlerine nasıl görüldüğümü dert ediyordum” (Öze, 2023, s. 36) diyor. Bu onun içinden çıkamadığı bir durum haline gelmiştir.

Serinin 5. kitabında Filozof, Bertrand Russell’in meşhur kutsal çaydanlık analogisinden bahsetmeye başlamıştır. Filozof’a göre bu analogi kafa karıştırıcıdır. Çaylak, onu merakla dinlemektedir, bu analoginin neyin analogisi olduğunu anlamaya çalışmaktadır. “Bu neyin analogisi peki? Russell’in,

uzayda dönüp duran bir çaydanlığa benzettiği şey ne?” (Öze, 2023, s. 79). Filozof, Russell’ın uzayda dönüp duran böyle kutsal bir çaydanlığa inanmanın Yaratıcı ’ya inanmak arasında bir fark olmadığını söylediğini izah etmektedir. Çaylak, bu görüşün Filozof’u etkilediğine şaşırmıştır. Çaylak, Filozof’a bu konu ile ilgili şunları söylemiştir: “Kendine “Bu ikisi aynı şey mi?” diye hiç sormadın mı? Russell’ın birbirine benzettiği bu iki durumun, aslında birbirine hiç benzemediğini fark edemedin mi yani?” (Öze, 2023, s.80). Çaylak, bu analojiyi mantıksız bulmaktadır. Çaylak, sözlerine şöyle devam etmektedir: “Dünya ile Mars arasında dönüp duran bir çaydanlık neden olsun? İnanmak için tek bir sebep bile bulunamayan bir şeyi, inanmak için sayısız sebep olan bir şey ile kıyaslayıp, “Bu böyleyse, bu da böyledir!” diyemezsin!” (Öze, 2023, s.81). Burada Çaylak’ın anlatılan bir olayı sorguladığını görmekteyiz.

Kitap serisinin 6. kitabında Filozof, özgürlüğün iki durumda kısıtlanabileceğini söylemektedir. Bu iki durum şunlardır: ya kafese kapatılmak ya da sorumluluklarının elinden alınmasıdır. “Bir insanı özgürlüğünden etmenin tek yolu onu bir av hayvanı gibi yakalayıp kafese kapatmak, eline ayağına zincir vurmaktır değildir Çaylak. Sorumluluklarını elinden almak da insanı köle eder!” (Öze, 2023, s. 63). Çaylak, hangi durumun daha kötü olduğunu Filozof’a sormaktadır. “Sence hangisi daha berbat Filozof?” (Öze, 2023, s. 63). Ve bu iki durumu kıyas ederek sorgulamaya başlamaktadırlar:

“İlkinde, özgür olmadığın zerrelere kadar farkında olursun. Ve özgür bir insan olmanın hayalini kurarsın. Rüyanlarında eversiz bindiğin yaban atlarını otlaklarda koştuğunu görürsün. Atının toynaklarını buz gibi nehirlerde serinletirsin... Seni köle edenlerden nefret eder, içinde onlara karşı, diri tutucu bir öfke biriktirirsin... Pek çok özgür insanın, sevemeyeceği kadar çok seversin özgürlüğü” (Öze, 2023, s. 63).

Filozof, ikinci durum için ise şu sözleri ifade etmektedir:

“İnsan hem özgürce tercihlerde bulunsun; onu değil de bunu seçsin, o yoldan değil de bu yoldan gitsin ama tercihlerinin sonuçlarından hiç sorumlu olmasın bu mümkün mü? Eğer sonuçlarından sorumlu olmayacaksan, özgür bir iradeye sahip olup özgürce seçimler yapmanın yani özgür olmanın ne anlamı kalır? Bizi sorumlu kılan özgürlüktür. Özgürlük de bu yüzden sorumluluktur!” (Öze, 2023, s. 66).

Tablo 3.2. Sorgulanan Olay/Konu/Problem veya Durum ile İlgili Akıl Yürütmek

Kitap	Sayfa Numarası
Çaylak ile Filozof 1 (Ben Kimim?)	103, 104, 105, 106, 107
Çaylak ile Filozof 2 (İnsan Diye Bir Kelime)	96, 97
Çaylak ile Filozof 3 (Ruhun İrki Yok)	16, 17
Çaylak ile Filozof 4 (Güzellik İyiliktir)	35, 36
Çaylak ile Filozof 5 (Şüphelerin Alaca Karanlığında)	80
Çaylak ile Filozof 6 (Özgürlük Kaderimizdir)	63, 67

Çaylak ile Filozof serisinin 1. kitabının 104, 105, 106 ve 107. sayfalarında Çaylak ile Filozof’un konuşma diyaloglarında insan olmanın kıymeti, Filozof’un neden hayvan olmayı istememesi konu alınmıştır. Bu sayfalarda Çaylak, Filozof’a bu konu üzerinden sorular sorar ve akıl yürütmektedir:

“FİLOZOF'A, "İnsan olarak yaratılmasaydın, ne olarak yaratılmak isterdin?" diye sordum. "Sana insan olmanın ne demek olduğunu bilen biri olarak cevap vereyim," dedi. "Yaratılmak istemezdim!"

-Gerçekten mi?

-Gerçekten

-İnsan olmak senin için bu kadar önemli ha?

-İnsan olmak önemli... Herkes için...

-Ben insan olmasaydım kaplumbağa olmayı tercih ederdim. Mümkünse GALAPAGOS KAPLUMBAĞASI!

-Kaplumbağa demek? Hem de Galapagos? Sebebini sorabilir miyim?

-Hiçbir şey için acele etmeleri, oradan oraya koşuşturup, sabahtan akşama kadar çalışmalarını gerektiriyor. Bu belki çok uzun yaşadıkları içindir ha? Ne dersin? Zamanları çok ne de olsa!

-Belki de biraz tembel oldukları içindir ha? Sen buna ne dersin?

-Haksız mıyım ben şimdi?

-Ben illa bir hayvan olacaksam, şu ömrü bir gün olduğu söylenen kelebeklerden olmayı tercih ederdim.

-Ama neden?

-Daha kısa süre HAYVAN olmak için!

-Hayvan olmak, kötü bir şey mi yani?

-Bir insanın hayvan olması kötü bir şey!

-Bazen bulmaca gibi konuşuyorsun Filozof” (Öze, 2023, s. 103-104)

Çaylak ile Filozof serisinin 2. kitabının 96. sayfasında Filozof, bir insana sorulacak sorular için önce o insanın var olması gerektiğinden, aynı zamanda da yokluktan varlığa çıkarıldığı ilk günlerde soruluyor olma fikrini söylemektedir. Bununla beraber 97’de şöyle bir akıl yürütme yapılmaktadır; “Eğer o karanlık ama emin beldede, minicik bir et parçasıyken, sana NE İSTERSİN?” diye sorulsaydı ne gören bir göz isterdin ne koklayan bir burun ne de işiten bir kulak” (Öze, 2023, s. 97).

Serinin 3. kitabında Çaylak, Filozof’a mülteciler için “Evimize beklemediğimiz bir anda, istemediğimiz bir misafir gelse, ondan artık gitmesini dilemek gibi bir hakkımız yok mu?” (Öze, 2023, s. 16) sorusunu yönelmiştir. Filozof, Çaylak’a sorduğu soruya karşılık sayfa 17’de şöyle karşılık vermiştir: “Çaylak, kâğıt üzerine çizilmiş kırmızı bir çizgiden ibaret olan sınırlarımıza dayanan yüzbinlerce mülteci, beklemediğimiz bir anda evimize gelen istemediğimiz misafirler mi, yoksa evleri yandığı için çaresizce kapımızı çalmak zorunda kalmış komşularımız mı bizim?” (Öze, 2023, s.17). Farklı bir bakış açısı getirerek bu konu hakkında akıl yürütülmüştür.

Kitap serisinin 4. kitabının 35. sayfasının son paragrafında Çaylak: “Bazen başkalarının gözüne nasıl göründüğümü o kadar merak ediyorum ki” (Öze, 2023, s. 35) söylemini görmekteyiz. “İstesem de istemesem de başkalarının gözlerine nasıl göründüğümü dert ediyordum” (Öze, 2023, s. 36) diyor. 36. sayfasının devamında Çaylak, kendine “Peki, başkalarının beni nasıl gördüğü, benim başkalarına nasıl görüldüğüm, çok mu önemliydi?” (Öze, 2023, s.36) Sorusunu sormaktadır. Bunun cevabının ise başkalarının onun için ne kadar önemli olduğunda saklı olduğunu fark etmektedir.

Serinin 5. kitabında Filozof, Russell’ın uzayda dönüp duran böyle kutsal bir çaydanlığa inanmanın Yaratıcı ’ya inanmak arasında bir fark olmadığını söylediğini izah etmektedir. Çaylak, bu görüşün Filozof’u etkilediğine şaşırmıştır. Çaylak, Filozof’a bu konu ile ilgili şunları söylemiştir: “Kendine “Bu ikisi aynı şey mi?” diye hiç sormadın mı? Russell’ın birbirine benzettiği bu iki durumun, aslında birbirine hiç benzemediğini fark edemedin mi yani?” (Öze, 2023, s. 80). Çaylak, bu analogiyi mantıksız bulmaktadır.

Serinin 6. kitabında Çaylak, bu iki durumdan hangisinin daha kötü olduğunu sormuştur. Filozof ise bu durum hakkında akıl yürütmeye başlamaktadır. “İlkinde, özgür olmadığının zerrelere kadar farkında olursun. Ve özgür bir insan olmanın hayalini kurarsın” (Öze, 2023, s. 63). İkincisinin ise insanların gönüllü olarak bunu seçtiğini söyleyen Filozof, insanların verdiği kararların sonuçlarından sorumlu olmak istememelerine değinmektedir. Bu sebeple insanlar, başkalarının aklına uyar ve kendi iradeleriyle karar vermezler. “İnsan özgür iradesini kullanmanın sorumluluk duygusundan sıyrılmak için, birilerinin peşine takılmayı, başkalarının ağzına bakmayı bir çözümmüş gibi görebilir” (Öze, 2023, s. 67).

Tablo 3.3. Akıl Yürütmeye Ulaştığı Çıkarımları Yansıtmak

Kitap	Sayfa Numarası
Çaylak ile Filozof 1 (Ben Kimim?)	120, 121, 122
Çaylak ile Filozof 2 (İnsan Diye Bir Kelime)	93, 97
Çaylak ile Filozof 3 (Ruhun İrki Yok)	16, 17, 121
Çaylak ile Filozof 4 (Güzellik İyiliktir)	35, 36, 37
Çaylak ile Filozof 5 (Şüphelerin Alaca Karanlığında)	81
Çaylak ile Filozof 6 (Özgürlük Kaderimizdir)	98

Kitap serisinin birinci kitabının 120 ve 121. sayfalarında Filozof’un benlik üzerine konuşmalarının ardından Çaylak’ın bu konuda çıkarım yaptığını, bir sonuca vardığını görmekteyiz:

“Biliyor musun Çaylak, biz insanlara, yıldızlar çiçekler ve ikisi arasında yaratılmış bütün o öteki mahlûklara verilmeyen bir benlik verilmesinin, yani kendimizi bir ben olarak bilmemizin en büyük sebebi, bize bu benliği vereni bilebilmemiz içindir. Eğer kendimize “BEN” diyemeseydik, “O” da diyemeyecektik. “BENİM” diyemeseydik; “BENİM RABBİM” de diyemeyecektik O’na muhatap olamayacaktık yani” (Öze, 2023, s. 121). Bir ben olmak, bir başkası olarak yaratılmış olmak hoşuma gitmeye başladı. Kendimi gerçekten özel hissediyorum. Yıldızların altında bir yerim var benim! Sadece benim doldurabileceğim bir yer. Eğer orayı bulup orada durmazsam sonsuza kadar boş kalacak bir yer” (Öze, 2023, s. 122).

Serinin 2. kitabında Çaylak Filozof’a var olmak ile ilgili sohbetlerinin üzerine “O yanlış bulduğun soruyu ben de defalarca sordum kendime. ‘Bana neden sorulmadı?’ dedim. ‘Sorulsaydı belki de insan olmak istemeyecektim. Hatta var olmak bile istemeyecektim!’ dedim” (Öze, 2023, s. 93). Filozof’un:

“Şimdi bak Çaylak. Beni dikkatlice dinle. Eğer o karanlık ama emin beldede, minicik bir et parçasıyken sana “NE İSTERSİN?” diye sorulsaydı ne gören bir göz isterdin ne koklayan bir burun ne de işiten bir kulak... Çünkü dışarıda seni bekleyen dünya hakkında hiçbir şey bilmediğin gibi, görmenin koklamanın ve işitmenin ne olduğundan da haberin yoktu” (Öze, 2023, s. 97)

sözlerinin ardından Çaylak, “İyi ki bana sorulmamış!” (Öze, 2023, s. 97) cevabını veriyor. Bu da Çaylak’ın başta sorulmasında bir mahsur görmediği durumu, farklı bakış açısıyla değerlendirildikten sonra fikrinin değiştiğini göstermektedir.

Serinin 3. kitabında Çaylak, Filozof’a mülteciler için “Evimize beklemediğimiz bir anda, istemediğimiz bir misafir gelse, ondan artık gitmesini dilemek gibi bir hakkımız yok mu?” (Öze, 2023, s. 16) sorusunu yönelmiştir. Filozof, Çaylak’a sorduğu soruya karşılık sayfa 17’de şöyle karşılık vermiştir: “Çaylak, kâğıt üzerine çizilmiş kırmızı bir çizgiden ibaret olan sınırlarımıza dayanan yüzbinlerce mülteci, beklemediğimiz bir anda evimize gelen istemediğimiz misafirler mi, yoksa evleri yandığı için çaresizce kapımızı çalmak zorunda kalmış komşularımız mı bizim?” (Öze, 2023). Çaylak, sınıfta mülteci çocukların gitmesi için yapılan imza kampanyasında imza atmıştır. Başlarda bunun kötü bir şey olmadığını düşünse bile, Filozof’un sözlerine karşılık kendi iç dünyasında düşünmüş ve pişmanlığını, kötü hissettiğini dile getirmiştir. Filozof ile konuştukları düşüncelerini değiştirmiş, yanlış yaptığının farkına varmıştır. Çaylak bu pişmanlığını 121. sayfada şöyle dile getirmektedir: “Yarın o çocuklardan (...) O mülteci çocuklardan tek tek özür dileyebileceğim biliyor musun?” (Öze, 2023). Filozof’un tepkisiyle beraber Çaylak, bu arkadaşlarından özür dilemeyi düşünmekte ve bunun için çaba sarf etmektedir. Çaylak, mülteciler ile ilgili düşüncelerinde yer yer karışıklık yaşasa da Filozof ile konuşmalarının ardından farklı bir düşünce yansıttığı düşünülmektedir.

Serinin 4. kitabının 35. sayfasının son paragrafında Çaylak: “Bazen başkalarının gözüne nasıl görüldüğümü o kadar merak ediyorum ki” (Öze, 2023, s. 35) söylemini görmekteyiz. “İstesem de istemesem de başkalarının gözlerine nasıl görüldüğümü dert ediyordum” (Öze, 2023, s. 36) diyor. 36. sayfasının devamında Çaylak, kendine “Peki, başkalarının beni nasıl gördüğü, benim başkalarına nasıl görüldüğüm, çok mu önemliydi?” (Öze, 2023 sorusunu sormaktadır. Bunun cevabının ise başkalarının onun için ne kadar önemli olduğunda saklı olduğunu fark etmektedir. Sonuç olarak ise Çaylak, kendi iç dünyasında bu durumu mukayese ederek şu sonuca varmıştır: “Öyleyse, başkalarının beni nasıl gördüğüne bu derece önem vermeden önce yapmam gereken şey, kime ne derece önem vereceğime doğru karar vermektir” (Öze, 2023, s. 37).

Serinin 5. kitabında Filozof, Russell’ın uzayda dönüp duran böyle kutsal bir çaydanlığa inanmanın Yaratıcı ’ya inanmak arasında bir fark olmadığını söylediğini izah etmektedir. Çaylak, bu görüşün Filozof’u etkilediğine şaşırmıştır. Çaylak, Filozof’a bu konu ile ilgili şunları söylemiştir: “Kendine “Bu ikisi aynı şey mi?” diye hiç sormadın mı? Russell’ın birbirine benzettiği bu iki durumun, aslında birbirine hiç benzemediğini fark edemedin mi yani? ...” (Öze, 2023, s. 80). Çaylak, sözlerine şöyle devam etmektedir: “Dünya ile Mars arasında dönüp duran bir çaydanlık neden olsun? İnanmak için tek bir sebep bile bulunamayan bir şeyi, inanmak için sayısız sebep olan bir şey ile kıyaslayıp, “Bu böyleyse, bu da böyledir!” diyemezsin!” (Öze, 2023, s. 81). Çaylak, anlatılan olay hakkında kendi düşüncelerini ifade etmektedir.

Kitap serisinin 6. kitabında Çaylak ile Filozof’un özgürlük ile ilgili sohbetlerinde şu diyaloglar geçmektedir:

“– Yemek yapma özgürlüğümü kullanmayı tercih ettim!

– Bence sen, bana kıyamadın.

Güldü. O böyle gülünce ben sabahki buz dağlarının çoktan erimiş olduğunu anladım. Aslında Filozof'u öfkeden deliye döndüren şey, herhangi bir konuda ondan farklı düşünüyor olmam değildi. Düşünme zahmetine bile katlanmıyor oluşumdu. O, benim için her zaman, hayatımı ilgilendiren konularda özgürce dile getirebileceğim düşüncelerimin ve cesaretle savunabileceğim fikirlerimin olmasını isterdi...

– Sen bana, “Düşünmeme özgürlüğümü kullanmak istiyorum” dedim diye kızdın değil mi?

– Sence düşünmemek bir özgürlük mü peki?

– Kafan rahat olur. Kuşlar gibi özgür olursun.

– Kuşlar ne gibi özgür peki?

– Kanatları var Filozof. İstedikleri yere uçuyorlar. Herkes kuşların özgür olduğunu bilir.

– Kanatları var evet. Uçabiliyorlar... Ama istedikleri yere değil; uçmaları gereken yere!” (Öze, 2023, s. 20).

Ardından Çaylak, özgürlük ile ilgili düşüncelerini Sayfa 98’de şöyle yansıtmaktadır:

“Filozof’a göre “düşünce özgürlüğü” diye bir şey yoktu. Düşünebilen herkes, bu konuda zaten özgüdü. Özgürlük, düşüncelerini ifade edebilme ile başladı. İfade özgürlüğü ise ya vardı ya ada yoktu. Biraz var, olamazdı. Anacak ne zaman nerede ve ne ölçüde kullanacağına, insan özgürce kendi karar verebilmeliydi” (Öze, 2023).

Tablo 4. Üst Düzey Düşünme Becerilerinin İşlenişinin Kitaplara Dağılımı

Kitap	Karar Verme	Problem Çözme	Eleştirel Düşünme	Genel Toplam
1. Ben Kimim?	11	3	7	21
2. İnsan Diye Bir Kelime	8	6	5	19
3. Ruhun İrki Yok	7	5	6	18
4. Güzellik İyiliktir	11	8	6	25
5. Şüphelerin Alaca Karanlığında	5	5	4	14
6. Özgürlük Kaderimizdir	19	7	4	30

Verilere göre *Çaylak ile Filozof* kitap serisi, üst düzey düşünme becerileri olan karar verme, problem çözme ve eleştirel düşünme süreçleri bakımından incelendiğinde, her bir kitabın bu becerileri farklı yoğunluklarda işlediği görülmektedir. Bulgular, serinin yalnızca anlatı estetiğiyle değil, aynı zamanda bilişsel gelişimi destekleyen pedagojik yapısıyla öne çıktığını göstermektedir.

Karar verme becerisi, seride en baskın biçimde temsil edilen alandır. Özellikle *Özgürlük Kaderimizdir* (19) ve *Güzellik İyiliktir* (11) kitaplarında bireyin ahlaki ikilemler karşısında seçim yapma, gerekçelendirme ve eyleme geçme süreçleri öne çıkmaktadır. Bu durum, öğrencilerde öz farkındalık, sorumluluk bilinci ve etik muhakemenin geliştirilmesine katkı sağlamaktadır.

Problem çözme becerisi açısından bakıldığında, *Güzellik İyiliktir* (8) ve *Özgürlük Kaderimizdir* (7) kitaplarında karakterlerin karşılaştıkları durumların nedenlerini araştırma, alternatif yollar geliştirme ve çözüm üretme aşamalarını içeren bir bilişsel yapı olduğu görülmektedir. Bu yönüyle seri, analitik ve yaratıcı düşünme süreçlerini bütünleştiren bir öğrenme deneyimi sunmaktadır.

Eleştirel düşünme becerisi en belirgin biçimde *Ben Kimim?* (7) kitabında gözlenmiştir. Kimlik, insanlık ve özgürlük kavramları etrafında yürütülen sorgulamalar, bireyin düşünsel özerkliğini ve yansıtıcı muhakemesini desteklemektedir. Serinin diğer kitaplarında da eleştirel düşünmenin, olayları değerlendirme, neden-sonuç ilişkisi kurma ve alternatif bakış açılarını tartışma biçiminde işlendiği belirlenmiştir.

Sonuç olarak, *Çaylak ile Filozof* serisi, karar verme becerisiyle ahlaki-duyuşsal boyutu, problem çözme becerisiyle bilişsel-analitik yönü, eleştirel düşünme becerisiyle de yansıtıcı-sorgulayıcı derinliği bütünleştiren bir düşünme ekosistemi ortaya koymaktadır. Bu bulgu, serinin öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini destekleyen nitelikli bir eğitim materyali olarak değerlendirilebileceğini göstermektedir.

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmada, *Çaylak ile Filozof* serisi Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde yer alan Üst Düzey Düşünme Becerileri tablosu temel alınarak incelenmiş ve karar verme, problem çözme ile eleştirel düşünme boyutları açısından değerlendirilmiştir. Bulgular, serinin her bir kitabında bu üç beceriye ilişkin örneklerin yer aldığını ve öğrencilerin bilişsel gelişimine katkı sağlayabilecek önemli bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir. Üst düzey düşünme becerileri, bireylerin bilgiyi edinmenin ötesine geçerek yeniden yapılandırmalarına, farklı bağlamlarda kullanmalarına, karar verme ve değerlendirme süreçlerinde etkin biçimde uygulamalarına imkân tanıyan zihinsel işlemler bütünüdür. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde bu beceriler, bireyin düşünme süreçlerinde derinlik kazanmasına, sistematik düşünme alışkanlığı geliştirmesine ve karşılaştığı sorunlara yönelik etkili çözümler üretebilmesine katkı sağlayan temel hedefler arasında yer almaktadır.

Seride karar verme becerisinin çeşitli aşamalarına ilişkin örnekler belirgin biçimde görülmektedir. Karar verme becerisi bireyin karşılaştığı bir durum karşısında amacını belirlemesi, bu amaca ulaşmak için bilgi arayışına girmesi, çeşitli alternatif seçenekler üretmesi ve bu seçenekleri mantıksal bir süzgeçten geçirerek değerlendirmesi gibi aşamalardan oluşur. Sürecin sonunda birey, en uygun seçeneği tercih ederek kararı verir ve alınan kararın sonuçlarını değerlendirerek yansıtma yapar. *Çaylak ile Filozof* serisinde özellikle karakterlerin diyaloglarında bu aşamaların izlenebilir olduğu görülmüştür. Çaylak'ın "benlik", "özgürlük" ve "doğru" kavramları üzerine yaptığı sorgulamalar, karar verme sürecinin ilk aşaması olan amaç belirleme davranışını yansıtırken; Filozof karakteriyle yürüttüğü tartışmalar, bilgi toplama ve alternatif oluşturma süreçlerini göstermektedir. Serinin çeşitli bölümlerinde Çaylak'ın verdiği kararların sonuçlarını sorgulaması ve bunlar üzerine düşünmesi, karar verme becerisinin yansıtma aşamasının işlendiğini göstermektedir. Özellikle mülteci çocuklarla ilgili imza kampanyası sahnesinde, Çaylak'ın hatalı bir karar verdiğini fark edip bunu düzeltmeye çalışması hem bilişsel hem ahlaki düzeyde bir öz değerlendirme örneği sunmaktadır.

Problem çözme becerisi ise seride sistematik biçimde kurgulanmış diyaloglar ve olay örgüsü üzerinden yansıtılmıştır. Problem çözme, öncelikle problemin tanımlanması ve yapılandırılmasıyla başlamakta; ardından sorunun özlü bir biçimde özetlenmesi, çözüm yollarına ilişkin gözleme, mevcut bilgiye ya da verilere dayalı tahminlerde bulunulması, öneriler üzerinden akıl yürütülmesi ve çözüm sürecine yönelik değerlendirme yapılması aşamalarını içermektedir. Serideki felsefi tartışmalar, öğrencilerin bu süreçleri içselleştirmesine olanak tanımaktadır. Örneğin, *Ruhun İrki Yok* kitabında ele alınan ırkçılık ve ayrımcılık temaları, öğrencilerin toplumsal bir problem karşısında gözlem yapma, neden-sonuç ilişkilerini değerlendirme ve çözüm önerileri geliştirme fırsatı buldukları bölümlerdir. Filozof'un rehberliğinde Çaylak'ın önyargılarını fark etmesi, problemi tanımlama ve yapılandırma aşamasını temsil ederken, bu süreçte yürütülen akıl yürütme faaliyetleri çözüm üretme davranışını desteklemektedir. Çaylak'ın deneyimleri, öğrencinin yalnızca teorik bir çözüm arayışı içinde değil, aynı zamanda duyuşsal bir farkındalık süreci içinde de gelişebileceğini göstermektedir.

Elde edilen veriler, problem çözme sürecinin seride bilişsel bir işlem olmanın ötesinde ahlaki bir öğrenme deneyimine dönüştüğünü göstermektedir. Bu yönüyle eser, öğrencilerin düşünme ve değer üretme süreçlerini bir arada ele alan bütüncül bir öğrenme modeli ortaya koymaktadır. Çaylak'ın hatalarını fark edip bunları düzeltme yönündeki çabası, öğrencilerin kendi öğrenme süreçlerinde benzer yansıtma davranışlarını geliştirmelerine örnek teşkil edebilir. Bu durum, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde vurgulanan "öğrenmeyi öğrenme" yetkinliğinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Eleştirel düşünme becerisi bağlamında incelendiğinde, seride olayların ve durumların sorgulanması, mantıksal çıkarımlar yapılması ve ulaşılan sonuçların analiz edilerek yeniden değerlendirilmesi süreçleri öne çıkmaktadır. Eleştirel düşünme, bireyin olay ve olgulara yüzeysel değil, derinlemesine bakmasını, farklı görüşleri analiz ederek kendi kanaatini oluşturmasını sağlayan bir zihinsel süreçtir. Seride Filozof karakteri, öğretici bir figürden ziyade sorgulamayı teşvik eden bir rehberdir. Bu yönüyle metin, öğrenciyi edilgen bir bilgi alıcısı konumundan çıkarıp aktif bir düşünme öznesine dönüştürmektedir. Güzellik İyiliktir kitabında "güzellik" ve "iyilik" kavramları arasında kurulan ilişki, öğrenciyi kendi düşüncelerini sorgulamaya sevk eden güçlü bir örnektir. Çaylak'ın güzelliği yalnızca dış görünüşle ilişkilendirdiği düşüncelerinin Filozof'un soruları aracılığıyla dönüştürülmesi, eleştirel düşünmenin yeniden yapılandırma aşamasını somutlaştırmaktadır.

Bu süreçte öğrencinin sorgulama, çıkarımda bulunma ve karşılaştırma yapma davranışları gelişmektedir. Serideki diyalog yapısı, öğrenciyi "doğru cevabı bulmaya" değil, "doğru soruyu sormaya" yönlendirir. Bu, eleştirel düşünmenin en temel göstergelerinden biridir. Serideki tartışmalar, çocukların

farklı bakış açılarını anlamalarına, kendi düşüncelerini kanıt ve mantık temeline dayandırmalarına ve ulaştıkları sonuçları yeniden değerlendirmelerine zemin hazırlamaktadır.

Araştırma bulguları genel olarak değerlendirildiğinde, *Çaylak ile Filozof* serisinin üç temel beceriyi -karar verme, problem çözme ve eleştirel düşünme- birbirini tamamlayan biçimde yansıttığı görülmektedir. Her bir kitap bu becerilerin farklı boyutlarını öne çıkararak öğrencilerin bilişsel gelişiminde kademeli bir ilerleme sunmaktadır. Serinin felsefi ve anlatımsal yapısı, öğrencilerin düşünme becerilerini doğal bir akış içinde deneyimlemelerini sağlamaktadır. Kitaplarda yer alan olaylar, öğrencinin bilişsel etkinliklerini harekete geçiren, sorgulamayı ve yansıtmayı teşvik eden bir işlev görmektedir. Bu durum, Türkçe öğretim programında yer alan “öğrenmeyi öğrenme” yetkinliğiyle doğrudan örtüşmektedir.

Alan yazındaki araştırmalar, bu çalışmanın bulgularını hem desteklemekte hem de onlara farklı bir bağlam sunmaktadır. Genel çalışmalara bakıldığında, Olukcu ve Yıldız'ın (2022) Türkçe ders kitaplarında üst düzey düşünme becerilerinin genellikle sınırlı ve bütüncül olmayan bir yapıda sunulduğunu belirten tespiti, bu araştırmanın sonuçlarıyla kritik bir noktada birleşmektedir. *Çaylak ile Filozof* serisi, tam da bu eksikliği giderme potansiyeline sahip, felsefi diyaloglara dayalı bütüncül bir materyal olarak öne çıkmaktadır. Serinin kurgusu, Sarıkaya'nın (2019) vurguladığı sistematik düşünme alışkanlığını ve Çaylıoğlu İşnel ile Benzer'in (2024) belirttiği okuma stratejileri yoluyla üst düzey düşünmeyi harekete geçirme işlevini doğrudan yerine getirmektedir.

Çalışmanın bulguları, doğrudan çocuk edebiyatı metinlerini düşünme becerileri açısından inceleyen spesifik araştırmalarla karşılaştırıldığında ise daha da anlam kazanmaktadır. Hakem tarafından da işaret edildiği üzere, Yılmaz'ın (2022) hikâye ve romanlardaki çocuk kahramanların problem çözme becerilerini incelediği tez çalışması, bu eserlerin okurlara "rol model" sunduğunu ve çocukların "kahramanların sorunlara karşı yaklaşımlarını örnek alarak" kendi sorunlarını çözmelerine fayda sağladığını belirtmektedir. Yılmaz (2022), incelenen eserlerde en sık rastlanan problem türünün "kişisel merak ve öğrenmeye bağlı problemler" olduğunu ve kahramanların bu sorunları "soru sorma", "sorgulama" ve "akıl yürütme" yoluyla çözdüğünü tespit etmiştir. Bu bulgu, mevcut çalışmanın *Çaylak ile Filozof* serisindeki problem çözme bulgularıyla doğrudan örtüşmektedir. Seride *Çaylak* karakterinin 'benlik', 'özgürlük' gibi kavramlara yönelik bitmeyen merakı ve Filozof ile yürüttüğü sorgulama süreci, Yılmaz'ın (2022) tespit ettiği temel problem çözme yöntemini (merak ve sorgulama) doğrulamaktadır.

Bununla birlikte, *Çaylak ile Filozof* serisi, Yılmaz'ın (2022) kategorize ettiği (aile, maddi durum, korku vb.) daha çok dışsal problemlere odaklanan genel çocuk edebiyatı eserlerinden farklı bir noktada durmaktadır. Bu seride problem çözme, Yılmaz'ın da değindiği "içsel muhakeme" ve "kendini ifade etme" boyutlarını aşarak, doğrudan ahlaki bir öz değerlendirme deneyimine dönüşmektedir. *Çaylak*'ın mülteci çocuklara yönelik hatalı kararını (imza kampanyası sahnesi) fark edip düzeltme çabası, Yılmaz'ın (2022) bahsettiği "rol model" kahramanın, yalnızca pratik bir sorunu değil, aynı zamanda etik bir problemi nasıl çözdüğünü ve bu süreçte "öğrenmeyi öğrenme" yetkinliğini nasıl sergilediğini göstermesi bakımından alan yazına özgün bir örnek sunmaktadır.

Eleştirel düşünme bağlamında yapılan yerli araştırmalar da bu serinin özgün yönünü belirginleştirmektedir. Akar ve Güneş (2021) ile Ceran (2019) tarafından yapılan çalışmalar, resimli çocuk kitaplarında eleştirel düşünme becerilerine "sınırlı" düzeyde yer verildiğini ve sıklıkla "didaktik bir yaklaşımın" benimsendiğini tespit etmiştir. Benzer şekilde, Erol ve Kara (2020), Küçük Kara Balık örneğinde eleştirel düşünme becerilerini incelerken, metnin "sorgulama yapma" ve "değişime açık olma" tutumlarını desteklediğini belirtmiştir. Bu çalışmaların bulgularının aksine, *Çaylak ile Filozof* serisi, felsefi diyalog yapısını kullanarak didaktik bir tutumdan ("öğretici figür") bilinçli olarak kaçınmaktadır. Filozof karakterinin "sorgulamayı teşvik eden rehber" rolü, seriyi, alan yazında didaktik olmakla eleştirilen pek çok çocuk metninden ayırmakta ve onu doğrudan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin hedeflediği sorgulama temelli yaklaşıma yakınlaştırmaktadır.

Elde edilen verilerden hareketle, serinin öğrencilerin düşünme derinliğini artırmaya, kendi karar süreçlerini sorgulamalarına ve alternatif bakış açıları geliştirmelerine imkân tanıdığı söylenebilir. Felsefi diyaloglara dayalı bu yapı, öğrencilerin düşüncelerini yeniden yapılandırmalarını ve öğrenme süreçlerini öz denetimle yürütmelerini desteklemektedir. Bu durum, edebî eserlerin yalnızca dil gelişimine değil,

aynı zamanda bilişsel becerilerin desteklenmesine de hizmet edebileceğini göstermektedir. Bu bulgu, serinin, alan yazında Olukcu ve Yıldız (2022) ile Akar ve Güneş (2021) tarafından da tespit edilen ders materyallerindeki didaktik ve sınırlı içerik eksikliklerine somut bir alternatif sunma potansiyelini de ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, *Çaylak ile Filozof* serisi, karar verme, problem çözme ve eleştirel düşünme bağlamında sunduğu zengin ve bütüncül örneklerle öğrencilerin bilişsel gelişiminde kullanılabilecek önemli bir potansiyel sahiptir. Başta Yılmaz (2022) ve Erol ve Kara (2020) olmak üzere, alan yazındaki benzer çalışmalarla yapılan karşılaştırmalar, serinin çocuk kahramanlar üzerinden "rol model" olma (problem çözme) ve felsefi sorgulama yoluyla "düşünmeyi yapılandırma" (eleştirel düşünme) işlevlerini, didaktik olmayan özgün bir yapıda birleştirdiğini doğrulamıştır. Bu tür eserlerin öğretim süreçlerinde değerlendirilmesi, öğrencilerin yalnızca akademik becerilerini değil, yaşam becerilerini de destekleyen bir kazanım sağlayacaktır. Bu bulguları destekler biçimde, Cin-Şeker'in (2022) Türkçe derslerinde "Çocuklar için Felsefe (P4C)" yaklaşımını metinlerle eleştirel düşünme becerisini geliştirmek için işlevsel bir yöntem olarak önermesi, *Çaylak ile Filozof* serisinin felsefi diyalog temelli yapısının üst düzey düşünme becerilerini destekleme potansiyelini teyit etmektedir. Türkçe öğretiminde bu tür edebî metinlerin sistematik biçimde kullanılması, öğrencilerin düşünme becerilerini derinleştiren, sorgulamayı ve anlamlandırmayı teşvik eden bir öğrenme ortamı oluşturacaktır. Böylece öğrenciler yalnızca dili kullanmakla kalmayacak, aynı zamanda dili düşünme, sorgulama ve anlam üretme aracı olarak içselleştireceklerdir. Bu yönüyle *Çaylak ile Filozof*, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin hedeflediği düşünme odaklı eğitim yaklaşımını somutlaştıran ve alandaki mevcut materyal ihtiyacına cevap veren özgün bir eser niteliğindedir.

Öneriler

Serinin farklı yaş grupları ve eğitim kademelerinde uygulanarak öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerine etkisinin deneysel çalışmalarla araştırılması önerilmektedir.

Öğrencilerin kitaplarla etkileşimleri sırasında düşünsel gelişimlerinin nasıl şekillendiğini gözlemlemeye yönelik nitel araştırmalar yapılabilir.

Benzer çocuk edebiyatı eserlerinin üst düzey düşünme becerileri açısından karşılaştırmalı analizleri, alan yazına katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Akar, F. S., ve Güneş, G. (2021). Resimli çocuk kitaplarında eleştirel düşünme becerisine yer verilme durumunun incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 29(5), 1065–1073. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.797639>
- Aral, N., Kandır, A., ve Can Yaşar, M. (2011). Okul öncesi eğitimde yaratıcılık ve eğitimi. Epsilon Yayıncılık.
- Aydemir Özalp, T., & Durmuşoğlu, M. C. (2023). Okul öncesi dönem çocuklarının karar verme ve eleştirel düşünme becerilerinin incelenmesi. *Yaşadıkça Eğitim*, 37(2), 405-427.
- Ceran, C. (2019). Resimli çocuk kitaplarının eleştirel düşünme becerilerini desteklemesi yönünden incelenmesi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Cin-Şeker, Z. (2022). Türkçe derslerinde metinlerle eleştirel düşünme becerisinin geliştirilmesi bağlamında işlevsel bir yaklaşım önerisi: Çocuklar için felsefe (P4C). *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 8(1), 98–122. <https://doi.org/10.47615/ussej.1135029>
- Çaylıoğlu İşnel, N., ve Benzer, A. (2024). Okuma stratejilerinin üst düzey düşünme becerileri ile okuduğunu anlama üzerine etkisi. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 12(2), 13–37. <https://doi.org/10.29228/ijlet.83267>

- Ennis, R. H. (1985). A logical basis for measuring critical thinking skills. *Educational Leadership*, 43(2), 44-48.
- Erol, S., ve Kara, Ö. T. (2020). Çocuk yazınında eleştirel düşünme becerileri, yeterlikleri ve tutumları üzerine bir inceleme: Küçük Kara Balık örneği. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 9(3), 1125–1135. <https://doi.org/10.7884/teke.5239>
- Facione, P. A. (1990). *Critical thinking: A statement of expert consensus for purposes of educational assessment and instruction (The Delphi Report)*. Millbrae, CA: The California Academic Press. (ERIC Doküman No: ED 315 423).
- Guilford, J. P. (1967). The nature of human intelligence. McGraw-Hill. <https://doi.org/10.30998/kebd.10457>
- Kalaycı, N. (2001). Sosyal bilgilerde problem çözme ve uygulamalar. Gazi Kitabevi.
- Kandır, A. (2003). Okul öncesi dönemde yaratıcılık ve eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 157, 82-91.
- Kurudayıoğlu, M. ve Çetin, Ö. (2015). Temel beceriler ve Türkçe öğretimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(3), 1-19.
- Kuzgun, Y. (2014). *Meslek gelişimi ve danışmanlığı*. (4. Baskı). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2024) Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli. Kavramsal beceriler. Erişim adresi: <https://tymm.meb.gov.tr/beceriler/kavramsal-beceriler>
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2024). MEB, TYMM. Erişim adresi: <https://tymm.meb.gov.tr/ortak-metin>
- Oğuzkan, A. F. (1985). Orta dereceli okullarda öğretim: Amaç, ilke, yöntem ve teknikleri. Emel Matbaacılık.
- Olukcu, E., ve Yıldız, D. (2022). Üst düzey düşünme becerileri kavramları bağlamında Türkçe ders kitaplarının incelenmesi. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(2), 224–246. <https://doi.org/10.34248/zkesbe.1142717>
- Osborn, A. F. (1963). *Applied imagination: Principles and procedures of creative problem solving* (3. baskı). Charles Scribner's Sons.
- Öze, E. (2023). Çaylak ile Filozof (1–6. Kitaplar). Uğurböceği Yayınları.
- Parnes, S. J. (Ed.). (1992). *Source book for creative problem solving: A fifty year digest of proven innovation processes*. Creative Education Foundation Press.
- Polya, G. (1945). *How to solve it: A new aspect of mathematical method*. Princeton University Press.
- Sarıkaya, B. (2019). Eser tanıtım – Üst düzey düşünme becerileri. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 409–412. <https://doi.org/10.31463/aicusbed.621418>
- Sarıkaya, B. (2019). Eser tanıtım-Üst düzey düşünme becerileri. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 409–412. <https://doi.org/10.31463/aicusbed.635687>
- Sternberg, R. J. (2009). *Cognitive psychology* (5. baskı). Wadsworth.
- Şahin, N., Şahin, N. H., ve Heppner, P. P. (1993). Psychometric properties of the Problem Solving Inventory in a Turkish sample. *Cognitive Therapy and Research*, 17(4), 379-396.
- Treffinger, D. J., Isaksen, S. G., ve Dorval, K. B. (2006). *Creative problem solving: An introduction* (4. baskı). Prufrock Press.

- Tutkun, Ö. F. (2010). 21. Yüzyılda eğitim programının felsefi boyutları. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(3), 993-1016.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, Ç. (2022). Hikâye ve romanlarda çocuk kahramanların problem çözme becerileri [Yüksek lisans tezi] Siirt Üniversitesi.

STRUCTURED ABSTRACT

An Analysis of the *Çaylak ile Filozof* Series in Terms of Higher-Order Thinking Skills

Introduction

Higher-order thinking skills (HOTS) are recognized as fundamental competencies in 21st-century education. These skills, including decision-making, problem-solving, and critical thinking, require learners to move beyond rote memorization and engage in the processes of inquiry, analysis, interpretation, and evaluation. In the Turkish educational context, the development of HOTS is emphasized in the curriculum as a means of preparing students to cope with complex problems, evaluate multiple perspectives, and make rational decisions. Literature indicates that Turkish textbooks partly integrate HOTS but often fail to address them comprehensively. Consequently, alternative instructional materials, such as literary works, may offer an important contribution to the cultivation of these skills. In this regard, the *Çaylak ile Filozof* (The Rookie and the Philosopher) series, with its philosophical dialogues and thought-provoking content, presents a valuable opportunity to foster HOTS in language education. The present study investigates whether the *Çaylak ile Filozof* series can be used effectively to promote higher-order thinking skills among students.

Method

This study employed a qualitative research design using document analysis. The data source consisted of all volumes of the *Çaylak ile Filozof* series. A systematic review of the texts was conducted to identify instances of decision-making, problem-solving, and critical thinking. The data collection process involved categorizing relevant passages, dialogues, and events into these three HOTS dimensions. Content analysis was then applied to code the data, group them under thematic categories, and interpret the findings. Through this approach, the study aimed to reveal the extent to which the series reflects and supports the development of HOTS.

Results and Discussion

The findings revealed that the *Çaylak ile Filozof* series contains diverse and meaningful representations of HOTS. Decision-making was reflected in dialogues where characters explored alternative viewpoints, weighed consequences, and eventually reached conclusions, as in discussions about the nature of freedom and responsibility. Problem-solving was observed in scenarios where misconceptions, such as equating physical beauty with goodness, were questioned and resolved through reasoning and analogy, often supported by symbolic examples like imperfectly shaped cookies. Critical thinking emerged in instances where characters challenged established ideas, questioned analogies, and produced logical counterarguments, exemplified in the critique of Bertrand Russell's teapot analogy.

These results demonstrate that the series provides authentic contexts for practicing HOTS, encouraging learners to engage actively in questioning, comparing, and reasoning. Unlike many textbooks, which tend to present knowledge in a fragmented or surface-level manner, the philosophical and dialogic nature of the series creates opportunities for systematic and reflective thought. Therefore, *Çaylak ile Filozof* can serve not only as a literary work but also as an effective pedagogical tool to develop HOTS in Turkish language education. Its use in classrooms, particularly through guided discussions, debates, and reflective tasks, may enhance both cognitive and linguistic skills

simultaneously. Furthermore, the integration of such works into teaching practices aligns with the goals of the national curriculum, which emphasizes learning to learn and independent thinking as key competencies. Future research is recommended to empirically test the impact of the series on student performance in HOTS-related tasks.

